

FRI TANKE

03 / 2003

UTEN

ENKLE

SVAR

Møt frikirkemannen og muslimen som skal utrede Statskirkens fremtid.

s. 5

Portrettert: Etter fem år takker Levi Fragell av som president for verdens humanister.

s. 14-15

En speider er tro mot gud og hans ord. Men ikke i Stavanger.

s. 16-17

s. 6-11

Kristian Horn 100 år

Kristian Horn var han initiativtageren til så vel Borgerlig konfirmasjon som Human-Etisk Forbund. Et forbund han styrte i to tiår. 12. mai var det hundre år siden han ble født.

■ **DETTE ER HUMANISME:**

Fri tanke er et humanistisk magasin. En humanistisk etikk tar utgangspunkt i individets rettigheter. Dens verdensbilde tar utgangspunkt i rasjonelle, vitenskapelige metoder. Humanismens menneskesyn setter det enkelte menneske i sentrum. Det bygger på at vi alle, hver for oss og i samfunn med andre, har ansvar for å skape oss gode liv og et godt samfunn. Det handler, som ateisten og humanisten Odd Grythe påpekte, om hvordan man kan være et anstendig menneske uten å tro på en gud.

■ **ANNONSÉR I FRI TANKE!**

HVOR MANGE LESERE HAR FRI TANKE?

Fri tanke leveres i postkassen til rundt 50.000 husstander. Tall fra Norsk Gallup for september 2001 viser at hvert nummer leses av ca. 71% av medlemmene. Nesten halvparten leser hvert eneste nummer. 11% sier de leser alt eller nesten alt i bladet. Undersøkelsen dekker kun forbundets medlemmer, ikke eventuell familie.

HVEM LESER FRI TANKE?

Fri tanke leseres av voksne, høyt utdannede (71% har høyskole- eller universitetsutdanning, derav 41% mer enn fire år) og ressurssterke (17% tjener mellom 350 og 450 000, 14% tjener over 450 000 i året).

HVOR MYE KOSTER DET Å ANNONSERE?

1/1 side: Kr. 13.000,-
1/2 side: Kr. 7.500,-
1/3 side: Kr. 5.500,-
1/4 side: Kr. 4.000,-
1/8 side: Kr. 2.500,-
Innstikk: Pris etter avtale. MVA. kommer i tillegg.

Ta kontakt med redaktør Arnfinn Pettersen på 22 11 10 10 eller pettersen@human.no for mer informasjon.

■ **INNHOOLD:**

Stat og kirke: Minoritetsrepresentanter i utvalget	s. 5
← Tema: Kristian Horn	s. 6-11
Trange kår for humanistisk omsorg	s. 12
Sorgbearbeiding i det offentlige rom	s. 13
Portrett: Levi Fragell	s. 14-15
Humanistiske speidere i Stavanger	s. 16-17
← Fugletitterguide til humanismen	s. 18-19
Media: Intervju med Georg Klein	s. 22

■ **LEDER:**

ENTREPRENØREN OG MUSLIMEN – OG NORSK LOV

Det moderne samfunn er preget av en utstrakt arbeidsdeling. Trenger man for eksempel – og eksempelet er slett ikke tilfeldig valgt – å få murt opp en grunnmur, henvender mange seg til eksperter på den slags. En slik ekspert er entreprenøren Olav Øye, som de siste ukene har gitt et ansikt til det fremmedfiendtlige Norge, da han valgte å bryte en avtale med en kunde fordi denne "trolig" var muslim.

"Du er trolig muslim og etter de siste muslimske terrortrusler vil ingen av mine ansatte arbeide for muslimer. Jeg beklager, men vår avtale må derfor kanselleres," skrev Øye i et brev til kunden.

Øye er i det minste ærlig, det skal han ha. Han kunne sikkert snodd seg unna avtalen under et eller annet påskudd, men han valgte å spille med åpne kort. For det er han blitt politianmeldt. Og Straffelovens § 349a er utvetydig: "Med bøter eller fengsel inntil 6 måneder straffes den som i ervervsmessig eller liknende virksomhet, på grunn av en persons trosbekjennelse, rase, hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse nekter ham

varer eller tjenester på de vilkår som gjelder for andre."

At tre av ti nordmenn i følge en undersøkelse utført for VG mener det er akseptabelt å nekte å utføre en jobb på grunn av kundens religiøse tilhørighet, gjør ikke saken bedre. Øye kan gjerne briske seg med mange støttespillere, han har ikke desto mindre utvøvd et blatant tilfelle av diskriminering på religiøs grunnlag.

Human-Etisk Forbund har i et brev til Oslo Politidistrikt gitt sin støtte til anmeldelsen av Øye, fordi, som det står i brevet, forbundet er "svært opptatt av livssynsfrihet og livssynslikestilling" og "arbeider systematisk og iherdig for å sikre disse rettighetene".

På samme måte som vi ikke kan melde oss ut av Staten – noe som utgjør et av de tyngstveiende argumenter mot Statskirken – kan vi heller ikke melde oss ut av markedet. Vi kan late som vi lever på utsiden av det, men i praksis lar det seg ikke gjøre.

Derfor utgjør Øyes handling et særlig alvorlig overgrep. Han er selvsagt fri til å mislike

muslimer fordi de er muslimer. Det er ingen lov mot å være enkel og fordomsfull hertilands. Han kan derimot ikke nekte å selge sine tjenester til noen fordi han og hans ansatte er "misfornøyd med at muslimer skal true landet vårt", som han uttaler til VG.

Muslimer her i landet er fullt på det rene med at de av mange blir satt i samme bås som terrorister. Terrorister som den siste tiden har utført motbydelige handlinger i en rekke land og som også har rettet trusler mot norske borgere, ambassader og virksomheter. Selv om VGs tall viser at alt ikke er vel, lader det til at nordmenn flest har evnen til å se at ikke alle muslimer er terrorister fordi noen av dem er det.

Den evnen mangler tydeligvis Olav Øye. Han, og hans likesinnede, kan ikke av den grunn nekte muslimer å benytte seg av deres tjenester. Det er prisen Øye må betale for å ta del i markedet. Det er å håpe at politi og påtalemyndighet gir ham utvetydig beskjed om det.

Arnfinn Pettersen

■ **KOLOFON:**

Fri tanke
Utgis av Human-Etisk Forbund

Fri tanke redigeres etter redaktørplakaten. Stoff i Fri tanke representerer derfor ikke nødvendigvis Human-Etisk Forbunds politikk og/feller meninger.

Redaktør: Arnfinn Pettersen
e-post: pettersen@human.no

Layout: Bleed. bleed@bleed.no
www.bleed.no

Trykk: Dagbladtrykk

Pb. 6744 St. Olavs plass
0130 Oslo
Telefon: 22 11 10 10
Telefaks: 22 20 28 33
E-post: fri.tanke@human.no
Gateadresse: St. Olavs gt. 27, Oslo

Materiellfrist for nr. 4/2003:
1. september 2003

ISLAM, HEF OG RELIGIONSKRITIKKEN

KOMMENTAR:

Igjen er det blitt begått terror i islams navn. Nå er også Norge kommet med på de fanatiske islamistenes lister over uttalte terrormål.

Vi er dessuten blitt kjent med at regjeringen, etter en vurdering av det internasjonale trusselbildet, har satt av ekstraordinære midler til beskyttelse av det jødiske samfunn i Norge. For Human-Etisk Forbund (HEF) er det en selvfølge at jøder i Norge skal ha den samme trygghet som norske borgere ellers. Særlig viktig er det at borgernes rettigheter og sikkerhet trygges når de trues på grunn av sin religiøse tilhørighet.

Mot denne bakgrunn har HEF i det siste flere ganger poengtert at fanatiske og voldelige fundamentalister, med islam som politisk program, er en av vår tids største trusler mot demokrati, menneskerettigheter og andre moderne verdier – som likestilling og valgfrihet ved ekteskap og utdanning.

Det er derfor ikke urimelig når vi forventer at norske, muslimske ledere tar enda klarere avstand fra den religiøse fanatismen og fordømmer voldsbruk i islams navn. Det er uakseptabelt hvis muslimer inntar en unnskyldende eller stilltiende holdning til religiøst begrunnet vold. Kampen mot terrorisme må føres av oss alle hver dag, også i de norske moskeene.

De fleste muslimer i Norge er selvsagt motstandere av vold og terror, og derfor bør det også være enkelt for dem å fordømme den islamske fanatismen og den

vold islamske fundamentalister står for. Derfor er det gledelig å konstatere at flere muslimske ledere var raskt ute med en klar fordømmelse av Al-Qaidas trusler. Og det er viktig at ikke vi begynner å tenke like svart-hvitt som fundamentalistene. Vi har alle en forpliktelse til å beskytte muslimer mot stigmatisering og utstøting. Islam og muslimer har en naturlig plass i det norske samfunn i dag.

Men virker da ikke HEFs kritikk mistenkeligjørende og utstøtende? Bidrar ikke vi til den fremmedfiendtligheten vi sier vi vil unngå? Etter min mening gjør vi ikke det. Nettopp fordi HEF i en rekke sammenhenger har forsvart muslimers rettigheter – og selvsagt vil fortsette å gjøre det – har vi moralsk troverdighet når vi kritiserer og fordømmer fanatiske deler av islam.

Selvsagt kan vår kritikk plukkes opp av andre, men det kan ikke være riktig å avstå fra en holdbar kritikk av forferdelige forhold fordi andre kan komme til å misbruke den. Ved å holde munn overlater vi faktisk arenaen for berettiget kritikk til rasister, nynazister og fremmedfiendtlige politikere. Ved ikke å tørre å si fra eller stille krav om at også muslimer – og særlig deres religiøse ledere – må forplikte seg på menneskerettighetene og demokratiet, bidrar man faktisk til fremmedfiendtligheten.

Dessuten står vi som humanister i en lang og stolt religionskritisk tradisjon, som har århundre gamle røtter i Europa. HEF er mange ganger blitt beskyldt for å vektlegge religionskritikken for sterkt. Vi er jo bare mot kristendom, prester og statskirke, og har ikke noe positivt alternativ, hevdes det. Dette er galt. Humanismen er et positivt livssyn, med sin egen, rasjonelt begrunnede etikk og et vitenskapelig fundert syn på mennesket og verden. Det er nettopp dette positive innholdet i humanismen som gjør religionskritikken uunngåelig. Når vi vektlegger det selvstendige menneske, med ukrenkelige rettigheter og ansvar for egne handlinger, kan vi ikke overse overgrep i religioners navn.

Kristendommen i Norge har forandret seg dramatisk de siste 200 år. Den norske kirke mener i dag ting som ville vært utenkelige for 50 år siden. Det er liten tvil om at endringene er resultat av ytre og indre kritikk av Kirken. Og HEF kan ta en god del av æren for at vi i dag har en mer human kirke, særlig på likestillingsområdet – selv om Kirken fortsatt har et stykke igjen.

Islam er på rask frammarsj. I altfor mange utgaver inneholder islam fortsatt inhumane og undertrykkende elementer. Mangel på likestilling mellom

kjønnene, brutale straffemetoder og mangel på respekt for alminnelige menneskerettigheter er uomtvistelige realiteter mange steder i den muslimske verden. Og maktthaverne, så vel som religiøse ledere, bruker islam aktivt for å rettferdiggjøre disse overgrep. Dette har vi som humanister en soleklar plikt til å protestere mot.

I en slik sammenheng blir det meningsløst for ikketroende å fortelle muslimer at dette egentlig ikke har med islam å gjøre – at overgrep og undertrykkelse er uttrykk for misbruk av islam. Kanskje det, men det må være lov å forholde seg til det sentrale muslimske ledere og maktthavere sier er islam, når slike "islamske" praksiser kritiseres.

Kritikk av islams negative sider betyr ikke at det er grunn til å se på islam i Norge som en trussel mot sentrale moderne verdier, men også hertilands (mis)brukes utvilsomt islam til å undertrykke muslimske kvinner, for eksempel ved å legitimere omskjæring og tvangsgifte eller begrense kvinners frihet og yrkes- og utdanningsvalg. Liksom HEF har protestert mot kristen kvinneundertrykking og andre overgrep, vil vi kritisere både islam og muslimer for den samme undertrykkelsen.

Kan hende humaniseres også islam med tiden ved at mer liberale tolkninger får fotfeste, men slike tolkninger kommer ikke av seg selv. Derfor er den eksterne kritikken ikke bare berettiget, men nødvendig.

Lars Gule

hinsidige bar&grill

FRA FRAGGELBERGET

IRONI? (1)

Vi forstår at SARS skremmer, men stusser litt over hvem som lar seg skremme. Vi registrerer at den amerikanske troshelbrederen Richard Roberts avlyste et besøk i Toronto etter SARS-utbruddet der, for ikke å utsette sine reisende disipler for smittefare. Det må være ironi her et sted.

IRONI? (2)

Ilen Menighet i Trondheim har latt konfirmantene møte to homofile menn. "Jeg kan ikke se noe galt i at homofile blir invitert inn i kirken for å fortelle om sine liv og sin legning", sier biskop Finn Wagle til Adresseavisen, og avslutter med følgende fyndord: "Kirken burde fått honnør for sitt arbeide på dette området ettersom vi er et av få forum der homofilproblematikken faktisk blir diskutert." Vi slutter oss til biskopen, og sender også taktelegram til de få politiske fora der *jødeproblematikken* faktisk blir diskutert.

IRONI? (3)

Holistisk Forbund-leder Øyvind Solum er overbevist om at samfunnet trenger nye overgangsritualer for ungdom: "De trenger en ekstatisk erfaring av det hellige", sier Solum. Og vi som trodde at nettopp ungdommens ekstatiske erfaringer var noe av det som bekymret politi og foreldre.

LITT STATISTIKK

Ellers kan vi melde om at franskmenns tro på trolldom har gått ned med 36% siden 1994, og troen på mirakler gått ned 15% – til 42%. Om dette har noe med Frankrikes innsats i Grand Prix å gjøre, vites ikke.

LEST SIDEN SIST

"Hvis ateisme er en religion, så er *ikke* å samle på frimerker en hobby".

SVAR FRA DET HINSIDIGE

Kristian Horn (fred være med ham) er som kjent for lengst vandret til de evige soppskoger, men vi her på Fraggelberget syntes ikke det sømmet seg å ha et temanummer om ham uten en kommentar fra hovedpersonen selv. Så ved hjelp av et ouijabrett innkjøpt på festmagasinet Standard og en helflaske single malt whisky, lyktes vi rett før deadline å kontakte Horn og få følgende svar på våre spørsmål:

1. Traktmusserong
2. Skjeggtrimmer
3. 42

Grunnet plassmangel må spørsmålene dessverre utgå.

NEI, SELVFLGELIG VAR DET IKKE SCHJELDERUP

Fri tanke har opplevd en veritabel leserstorm etter at vi trykket artikkelen om svovelpredikant Ole Hallesby og helvetesdebatten i forrige nummer. Det har ikke vært harniske utbrudd mot artikkelen, men mot bildetekstens påstand om at personen Ole Hallesby diskuterer med en liberaler Hamar-biskopen Kristian Schjelderup. Det var det selvfølgelig ikke. Bildet var riktignok fra en helvetes debatt på Menighetsfakultetet, men Hallesbys debattant er sorenskriver Munthe. Fri tanke beklager.

1. APRIL

Jens Brun-Pedersen og påskeharen

I forrige nummer brakte Fri tanke en artikkel om Human-Etisk Forbunds nye vervekampanje, der medlemmene ble oppfordret til å ringe på hos naboene for å tale humanismens sak.

Vi håper de gjentatte henvisningene til datoen 1. april og de vanvittige overdrivelsene i artikkelen fikk leserne til å forstå at denne artikkelen var et utslag av at vi i redaksjonen feiret en av våre favorittelligdager, nettopp 1. april. Men for sikkerhets skyld hadde vi lagt inn en "lynaveleder" i form av at alle potensielle ververe ble henvist til kampanjens hjemmeside på nettet. Denne nettsiden inneholdt simpelthen teksten "aprilsnarr".

Bente Pihlstrøm og Jens Brun-Pedersen har selvfølgelig aldri gått fra dør til dør for å misjonere for humanismen og de mener

selvfølgelig ikke at Fri tanke lesere skal gjøre det heller. Men vi mistenker at Jens kanskje kommer til å sette ut i livet det med å løpe rundt i kanindrakt og dele ut påskeegg med humanistsymboler...

Hvis noen skulle være i tvil, foretrekker vi her i Fri Tanke at humanismen utbres ved at humanister (og organisasjonene deres) viser seg som så reflekterte og engasjerte at andre begynner å lure på hva slags livssyn som ligger bak.

Snakk gjerne med andre mennesker om livssyn, men ring for all del ikke på hjemme hos dem og plag dem. Ring i hvert fall ikke hjemme hos oss. Hvis dere ikke har ringt på forhånd, da.

God sommer!

KONFIRMANTBOK VANT GULL

Humanist forlags bok *Tenk på det! Etik og livssyn for borgerlige konfirmanter* vant gull i klassen for bokomslag innen barne- og ungdomsbøker i designkonkurransen Årets vakreste bøker. "Sprek løsning

til et alvorlig tema", sier juryen om bokomslaget. Designeren bak omslaget er Asbjørn Jensen og fotograf er Sanna Lindberg, mens seremonikonsulent Inger Johanne Slaatta i Human-Etisk Forbund har vært redaktør.

Inger Johanne Slaatta og Asbjørn Jensen, henholdsvis redaktør og designer. Foto: Kirsti Bergh

SKATTEFRITAK FOR GAVER TIL HAMU

Human-Etisk Forbund er blitt godkjent som mottager av skattefrie gaver. Gaver inntil 6000 kroner kan trekkes fra på selvangivelsen. Ettersom HAMU – Humanistisk aksjon for menneskerettigheter i u-land – er en del av HEF, betyr det at gaver til HAMU er fradragsberettigede.

HAMU er involvert i en rekke prosjekter i India og arbeider for ofre for religiøs undertrykkelse.

Gaver kan innbetales til konto: 6026.05.32629, Humanistisk aksjon for menneskerettigheter i u-land Pb.6744, St.Olavs plass 0130 Oslo.

MINORITETENE I STAT-KIRKEUTVALGET

→ Tekst og foto: Kirsti Bergh

Lena Larsen mener alle livssyn skal være likestilte, men at statskirkesystemet ikke nødvendigvis er diskriminerende.

Dag Nygård ønsker religiøse institusjoner i det offentlige rom, men vil skille stat og kirke.

Det regjeringsoppnevnte utvalget som skal utrede Statskirkens framtid domineres av kirkefolk, men i tillegg til fagsjef Bente Sandvig i Human-Etisk Forbund ble to andre minoritetsrepresentanter oppnevnt: Dag Nygård, generalsekretær i Norges frikirkeråd og Lena Larsen, tidligere leder i Islamsk råd.

STAT OG RELIGION BØR VÆRE ATSKILT

For generalsekretæren i Norges Frikirkeråd, som representerer 150-180 000 frikirkekristerne, er svaret klart på forhånd:

Mitt standpunkt er at stat og religion bør være atskilt. Staten må være et kollektivt uttrykk for alle borgere og alle livssyn bør behandles likt, sier Dag Nygård.

Han tror at man tidlig vil konkludere, og da gjenstår de mer pragmatiske og praktiske spørsmålene – som diskusjonen om statens verdigrunnlag og Grunnlovens paragraf 2.

Den beste veien å gå er å definere fellesverdiene i samfunnet – og å finne et uttrykk for disse som vi kan enes om uavhengig av tro og livssyn, sier han, men understreker at han ikke er tilhenger av en "livssynsnøytral" stat i den forstand at de religiøse institusjonene ikke skal synes i det offentlige liv. – Religion er en viktig del av menneskers liv. Religiøse institusjoner må trekkes inn i det offentlige liv på en eller annen måte. Her kan det være at religiøse og humanetikere tenker ulikt.

Nygård er klar på at det ikke er noen områder hvor Den norske kirke bør ha lovmessige eller andre særrettigheter: – Kirken vil fremdeles være majoritetens kirke og spille en framtrædende rolle i kraft av størrelse, men jeg ser ingen motsetning mellom at den er det og det at den ikke har noen konstitusjonell særstilling. Nygård understreker at man ikke må institusjonalisere ordninger som oppleves som diskriminerende for mennesker med annen tro og livssyn. – Den konfesjonelle likestilling er viktig: at alle religions- og livssynssammfunn skal ha samme juridiske stilling både formelt og økonomisk. Jeg tror man må finne praktiske løsninger som imøtekommer folks religiøse og livssynsmessige behov innenfor offentlige institusjoner for eksempel, men jeg har ikke noen ferdig utarbeidet modell for det.

I dagens lovverk er det Den norske kirke som er gravferdsforvalter. Nygård mener det er viktig at denne forvaltningen plasseres hos et offentlig organ i kommunene. – Det er uheldig at Den norske kirke er saksbehandler for andre trossamfunn, at man må henvende seg til samfunnet

gjennom denne kirken. Trossamfunnene bør legges til rette det seremonielle, og da må man også ha offentlige kapell som er slik at de kan brukes av alle.

VIL IKKE KONKLUDERE PÅ FORHÅND

Tidligere leder av Islamsk råd, Lena Larsen, er ikke så interessert i å flagge standpunkter og diskutere problemstillinger i forhold til stat-kirkeutvalgets arbeid nå. Det vil hun ta internt i utvalget. – Jeg opplever at å gå ut med bastante synspunkter vil være å konkludere på forhånd. Denne prosessen skal vare i to år. Det er åpenbart lett synlig at det kan være problemer med systemet, men jeg vil komme fram til et velbegrunnet ståsted. Alle livssyn skal være likestilte og underveis vil det nødvendigvis komme spørsmål om hva slags religionspolitikk man skal ha og hvordan den skal drives. Hennes syn på Statskirken er at den i seg selv ikke nødvendigvis er i strid med menneskerettighetene. – Men det er veldig lett å følgene av statskirkesystemet medfører

diskriminering og at prinsippet om ikke-diskriminering altså ikke ivaretas.

Hvorvidt statskirkesystemet er diskriminerende mener hun kommer an på hvor du er i systemet og hva du legger vekt på. – Det finnes klare utslag, som skolelovens kristne formålsparagraf, som er en direkte konsekvens jeg ser som et problem. Vi har særlover og paragrafer i Grunnloven, men dette er noe Human-Etisk Forbund kan mer om enn meg. Jeg vil ikke gå så mye inn på de ulike områdene nå.

Larsen mener det norske systemet fungerer godt på en del områder: – Vi har et kompensasjonssystem som medfører at vi har unike støtteordninger og en religionspolitikk i forhold til religionssammfunnene som er unik. Det betyr ikke at det ikke skal være likestilte og underveis vil det nødvendigvis komme spørsmål om hva slags religionspolitikk man skal ha og hvordan den skal drives. Hennes syn på Statskirken er at den i seg selv ikke nødvendigvis er i strid med menneskerettighetene. – Men det er veldig lett å følgene av statskirkesystemet medfører

→ Kristian Horn 100 år:

ÆRLIG VED ERKJENNELSENS GRENSE, ANSTENDIG UTEN GUD

Uten Kristian Horn ville neppe Borgerlig konfirmasjon eller Human-Etisk Forbund blitt til. Han ledet forbundet i 20 år, men mange medlemmer har knapt hørt om ham.

Av Kirsti Bergh

Det er overhodet ikke noe spektakulært over hans framtoning der han henger på veggen, grunnleggeren, sammen med andre tidligere ledere av Human-Etisk Forbund. Med litt godvilje kan hans noe mutte uttrykk tolkes som visjonært, og blikket bak de svarte hornbrillene er klart, men først og fremst ser han ut som en grå byråkrat. Kanskje har dette portrettet noe av skylden for at det har festet seg et bilde av Horn som en litt tørr og kjedelig akademiker med høyråvende formuleringer om etikk.

– Ja, det er sagt om Kristian Horn at han ikke hadde karisma. Kanskje er det riktig i en viss forstand, for hans taler var ikke spektakulære forestillinger. Men han var en ytterst fascinerende mann, og han talte som han

tenkte – krystallklart. Hvert eneste ord var nøye gjennomtenkt og appellerte til det jordnære intellektet, sier Levi Fragell, som tok over formannsvervet i 1976. Da hadde Horn ledet HEF siden stiftelsen i 1956 og sammen med sin kone, Ester Horn, brukt hvert ledige sekund på forbundets ve og vel. Hva var det ved ham som gjorde at han ble den førende drivkraft for en norsk humanistbevegelse?

– Min far var et vitalt, varmt menneske – og en raring. Han hadde både et veldig velutviklet sosialt talent og var flink med mennesker, noe som skaffet ham mange kontakter. Samtidig var han helt monoman når det gjaldt humanetikken. For den gav han 150 prosent, forteller Kari Noer, eldste datter av Horn, som husker et hjem preget av livssynsdiskusjoner.

HEFS FREMSTE UTREDER

Horn formulerte det humanetiske livssyn, men det hadde han nærmest gjort seg ferdig med da Human-Etisk Forbund ble stiftet. Det veldige arbeidet han la ned i

forbundet bestod – foruten å reise rundt og holde foredrag på møter, skoler og i foreninger og delta i avis- og radiodebatter – ikke minst av utredningsarbeid for livssynsfrihet og lobbyvirksomhet overfor Storting og departement. Alt ved siden av sitt yrkesaktive liv.

“Hvis det ikke er noen borgerlig konfirmasjon når Kari er 14 år, ja, så skal jeg lage den!”

– Kristian Horn hadde sin fremste styrke som *utreder*, mener Fragell. – Han var ingen agitator, selv om han var skarp og klar i debatter. Men det var som saksbehandler han virkelig hadde sin styrke. Han tok for seg sak for sak og gikk gjennom kilde etter kilde. Det var Horns arbeid som førte til at HEF etter hvert mottok støtte fra staten etter likebehandlingsprinsippet.

Det er ikke noe spesielt med Kristian Horns bakgrunn, men

han blir under ungdomstiden i Brandbu på Hadeland ganske klar over at han “ikke tror på frelsen i Kristus eller noen annen form for kristen tolkning av tilværelsen”. Men i det homogene kristne miljøet i hjembygda blir det aldri presentert noen form for alternativ tenkning. Den flittige gutten Kristian deltar både i Frelsesarmeen og Bedehusets søndagsskoler, strikker lapper og kan sin Bibel. Om han bare også kunne legge litt mer sjel i å tro på det, sukker søndagsskolelæreren.

– Det han nok syntes var det verste, var at folk skulle godta dogmer uten rasjonelt grunnlag, sier Kari Noer. – Særlig at barn ble lært til å godta det. Livssynsfrihet i skolen var nok derfor noe av det aller viktigste for ham. Barn skulle lære å tenke fritt og ikke bli pådyttet dogmer og forestillinger. Han mente det medførte at de måtte kutte ut sin egen tankevirksomhet, og da ville de kunne godta alt. Han var ikke negativ til fantasi, tvert i mot, men han ville ikke lese folkeeventyrene med nisser og troll for oss barna. Det tror jeg kom av at han husket mørkredselen fra tiden før det

elektriske lyset. Barn ble skremt og truet med at trollet ville komme og ta dem om de ikke var snille.

FANT SIN ÅNDSFRENDE

Det avgjørende for Horn, sønn av en handelsmann på landet, blir møtet med den ett år eldre Ester Lind Jynge. Hun tar samme kjemikurs da han starter sine realfagsstudier ved Universitetet i Oslo i 1925. De to blir ikke bare ektefolk, "åndsfrende" er begrepet Kristian bruker om Ester. Dørene som åpnes

– Hans taler var ikke spektakulære forestillinger. Men han var en ytterst fascinerende mann, og han talte som han tenkte – krystallklart.

Levi Fragell

til hennes hjem er også med å åpne dørene til en større erkjennelsesverden for ham, og Esters far, rasjonalisten, juristen, dikteren og jernbanedirektøren Andreas Jynge blir en slags åndelig mentor for det unge parete. "Det betydde meget for oss begge at han tok seg tid til å snakke med oss om det som lå sentralt i vår søken etter klarhet i vårt eget livssyn", skriver Horn om Jynges betydning. Ikke minst betydde hans rikholdige bibliotek mye for Horns søken, fylt som det var av "nettopp den type litteratur jeg hadde behov for å

orientere meg i utenom selve den naturvitenskapelige faglitteratur. Det dreiet seg om klassisk idéhistorie, religionshistorisk og filosofisk litteratur. Jeg fikk lov til å bruke disse bøker som om de var mine egne."

– Horn var en forskertype og som sådan veldig antidogmatisk, sier historiker Paul Knutsen som er i ferd med å skrive Human-Etisk Forbunds historie. – Han var preget av en vitenskapsrasjonell innstilling, men hadde samtidig en veldig interesse for filosofi og idéhistorie. Det er tydelig hvordan det blir en hovedsak for ham å knytte humanetikken til en eksisterende norsk tradisjon. Han trekker i første rekke fram fire personer: Det er den danske filosofen Harald Høfding – ukjent i Norge, men anerkjent i utlandet – som gir etikken en menneskelig og dennesidig begrunnelse. Så er det Fridtjof Nansen, samt zoologen Kristine Bonnevie og medisinprofessor Ragnar Vogt, som begge argumenterte for etikkundervisning uten religion.

Ved siden av studiene i kjemi, zoologi, geologi og botanikk fordyper Horn seg for fullt også i de klassiske tekstene og noterte systematisk underveis. Han er en ung mann med voldsom sult på kunnskap og kapasitet for lesning. Han er på leting etter et helhetlig grunnsyn som gir resonans til hans egne tanker. Det synes han ikke at han finner i de filosofiske skriftene, men noe grunnleggende går opp for ham: Etikens "gyldne regel" – *gjør mot andre det du vil andre skal gjøre mot deg* – er del av alle verdens religioner, hvor forskjellige deres dogmer enn er.

VIL BRYTE KIRKEN MONOPOL

Horn er ung i en tid hvor Kirken har absolutt monopol på etikken område. Han opplever at "et menneske som åpent innrømmet at en ikke godt nok kristendommens religiøse dogmer ble så å si sett på som umoralsk og utilforlatelig, ja gjerne som et ondt menneske i den betydning som lå i ordet ugudelig". Derfor blir det så viktig for ham å vise at også de mennesker som ikke finner svar i religionen, kan være gode og anstendige mennesker med en etisk holdning. Og løsningen finnes i motiveringen – mens religionen begrunner etikken i Guds bud, skjønner Horn at den kan motiveres

– Det han nok syntes var det verste, var at folk skulle godta dogmer uten rasjonelt grunnlag.

Kari Noer

i rent menneskelige og medmenneskelige forhold. Dernest handler det om forholdet til menneskets fornuft: at man erkjenner fornuftens begrensning, men i dette livet likevel tar utgangspunkt i det vi kan erkjenne ved hjelp av den menneskelige forstand og fornuft. Og ikke minst handler det om hvordan man forholder seg til virkeligheten: – Et av de begrepene han brukte oftest var "erkjennelsens grense". Det finnes en grense for

vår erkjennelse. Det som ligger utenfor denne grensen står det enhver fritt å gjøre seg tanker og forestillinger om, men ingen har lov å kreve at andre skal dele disse forestillingene eller holde dem for sanne. Det er "ærlighet ved erkjennelsens grense", sier Anne Horn når hun skal sammenfatte det viktigste i sin fars grunnsyn.

På slutten av førtallet blir Horn amanuensis i botanikk ved Universitetet i Oslo og er blitt far til Kari, Kjell, Per og Anne som er siste ut i 1946. Ved siden av driver han som soppkontrollør om høsten og bistår Oslo-folk i å sortere spiselig fra giftig sopp, han er engasjert i Nordisk Sommeruniversitet og driftig formann i Studenterørkeret i flere år. Han kunne ha gjort akademisk karriere, etter hvert fått en bedre stilling, men han forblir amanuensis hele sitt yrkesaktive liv. Det er noe annet han skal huskes for. Da eldstedatter Kari blir født i 1934 melder ekteparet Horn seg ut av Statskirken, og Horn lover i den forbindelse at "hvis det ikke er noen borgerlig konfirmasjon når Kari er 14 år, ja, så skal jeg lage den!"

Kanskje blir han ekstra inspirert når han registrerer at det igjen er blitt mer glissent på benkeradene i Uranienborg kirke etter freden. Høsten 1947 lanserer Horn ideen om borgerlig konfirmasjon etter et møte i Studenternes Friundervisning – og møter entusiasme. Det tar litt tid, men 6. mai 1951 arrangeres den første Borgerlige konfirmasjon i Norge med 34 ungdommer, deriblant Horns egen datter, Kari. En annen

konfirmant er Torgunn Lieungh, datter av Einar og Werna Gerhardsen: – Jeg husker ham som en rolig og inspirerende kursleder, en som ville tenne oss til å tenke selv. Vi var fire venner som deltok og vi gikk alltid fra kurstimene med følelsen av å ha hatt en veldig fin kveld, forteller Lieungh, som legger til at det som virkelig gjorde inntrykk var soppkurset Horn holdt under krigen. Det var svært morsomt og lærerikt.

ØNSKER NY SKOLE

Til grunn for sekstimerskurset i "godt medborgerskap" ligger nok også Horns idé om en skole hvor *etikkundervisning* er sentral og skilt fra kristendomsundervisningen. Kurset inneholder elementer som forhold til foreldre/søsken/det annet kjønn, dagliglivets jus, menneskerettigheter, hva det vil si å være voksen – og "moral, etikk, human-etikk. Om toleranse, ved Kristian Horn".

– Jeg har et levende bilde av hans sprudlende fremstilling av et livssyn uten magi og overtro.

Fredrik Wolff

For noen ungdommer blir konfirmasjonskurset en åpenbaring, for andre blir Horns innføring i etikk for høytravende. – Det var ikke snakk om noen spesiell pedagogisk tilrettelegging for ungdom,

forteller Hilde Rognlien Johansen, som var konfirmant i 1961. "Det etiske element i det human-etiske livssyn", jeg strevde lenge med denne setningen i Horns stensiler, forteller Bernt Hagtvet. Om pedagogikken med forelesninger ikke var tilrettelagt for fjortenåringene, var det banebrytende å bli behandlet som voksne, tenkende mennesker.

Borgerlig konfirmasjon blir en sjokkartet opplevelse for deler av den norske offentligheten. Ungdomsfesten og Horn spesielt blir utsatt for latterliggjøring og bagatellisering for sin "blodløse ungdomskampanje". I tillegg blir det debatt i Stortinget etter kirkeministerens tilstedeværelse under høytideligheten. Men Horn vet han har startet noe som har livets rett.

Borgerlig konfirmasjon leder etter hvert til stiftelsen av Human-Etisk Forbund 9. april 1956. Møtet samler flere interesserte enn noen først best er en liten aktiv mann i mørk dress som drev og ordnet fremme ved talerstolen. Det var vår amanuensis i botanikk fra Blindern. Wolf var blitt en del av kretsen rundt Horn som møttes til formiddagskaffe på Blindernkjelleren på universitetet. – Jeg har et levende bilde av

GAMMEL MANN OG UNGDOM

En av de tilstedeværende på stiftelsesmøtet var den da 24-årige realfagsstudenten Fredrik Wolff. – Det jeg husker best er en liten aktiv mann i mørk dress som drev og ordnet fremme ved talerstolen. Det var vår amanuensis i botanikk fra Blindern. Wolf var blitt en del av kretsen rundt Horn som møttes til formiddagskaffe på Blindernkjelleren på universitetet. – Jeg har et levende bilde av

hans sprudlende fremstilling av et livssyn uten magi og overtro. At han traff mange av gymnasiastene rett i hjertet er det heller ingen tvil om, forteller Wolff.

I Teisen Gymnasiastsamfunn i 1964 gjør den eldre mannen ved hornbriller og den store svarte

– Han var ingen belærende voksen som satt med fasiten, slik vi opplevde ofte ellers, men han ga oss ting å tenke på.

Arild Johansen

dokumentkofferten – hvor han henter fram dokumentasjon på alt han sier – inntrykk på mange tilhørere. For Arild Johansen og noen av hans kamerater gjorde ordene slikt inntrykk at de etter hvert oppsøker kontoret som Human-Etisk Forbund disponerer i Pilestredet 30.

– Jeg husker veldig godt den gode tonen mellom oss ungdommene og Kristian, som den gangen var over tretti år eldre enn oss, forteller Johansen. Han husker også den lune ironiske humoren hos Horn. Unge Johansen ble raskt trukket inn i det nystiftede Human-Etisk Ungdomsforbund, som var aktive deltakere på kontoret. – Horn var ingen belærende voksen som satt med fasiten, slik vi opplevde ofte ellers, men han ga oss ting å tenke på.

På kontoret opplevde ungdommene godt voksne

mennesker – med Ester og Kristian Horn og Solveig Ormestad i spissen – som på sin fritid la ned timer med dugnadsarbeid, slikket frimerker og klistret konvolutter. Idealister over seksti.

EN KJÆRLIGHETSHISTORIE

Historien om Human-Etisk Forbunds suksess de første tiårene er også historien om et kjærlighetsforhold. For uten Esters støtte og innsats er det ikke sannsynlig at Kristian hadde vært i stand til å legge ned det arbeidet han gjorde – og omvendt. Hun arbeidet for HEF på dugnad på heltid fra 1963. Mens han var den spontane og dynamiske som hadde ideene, var hun den intelligente langtidsplanleggeren. Hun var ikke ideolog, men kritikeren som Kristian brynet sine formuleringer på. Og mens Ester hadde en rolig og stabil temperamentskurve, hadde Kristian noen ekstra topper og noen ekstra bunner i sitt humør.

Tonen mellom de to godt voksne dugnadsarbeiderne kunne være flørtende: "Kom nå, gullhøna mi", kunne Kristian Horn si når han ville få med seg kona hjem.

Kilder: **Human-Etisk Forbund 1956-1981.** [Solveig Bonde Ormestad]

Mest om Human-Etikk – festskrift til Kristian Horn på 75 årsdagen.

JEG TROR

FRA EN ENQUÊTE I DAGBLADET 13. MARS 1957
→ Av Kristian Horn

JEG TROR

- det ligger en objektiv virkelighet bak våre sanseerfaringer,
- våre sanseerfaringer er almenyldige i samme grad som vi mennesker er like,
- vi mennesker er like i hovedsaken.

Dette gir grunnlaget for den menneskelige utfoldelse jeg vil kalle "etisk rasjonalisme".

For når jeg sier at vi mennesker er like i hovedsaken, så mener jeg at den objektive virkelighet som vekker glede eller sorg, lidelse eller tilfredsstillelse hos ett individ, den har tilsvarende virkning hos andre mennesker, som møter den samme virkelighet.

Alle mennesker har en levende følelse av sitt eget møte med den objektive virkelighet. I og med at jeg innsier at vi er like i hovedsaken, at jeg er én blant medmennesker som opplever denne virkelighet i det vesentlige på samme måte som jeg selv, eier jeg en sans for gjensidighet i forhold til mine medmennesker. Og denne sans er både forstandsmessig og følelsesmessig fundert. Dette er den etiske rasjonalismes kjerne.

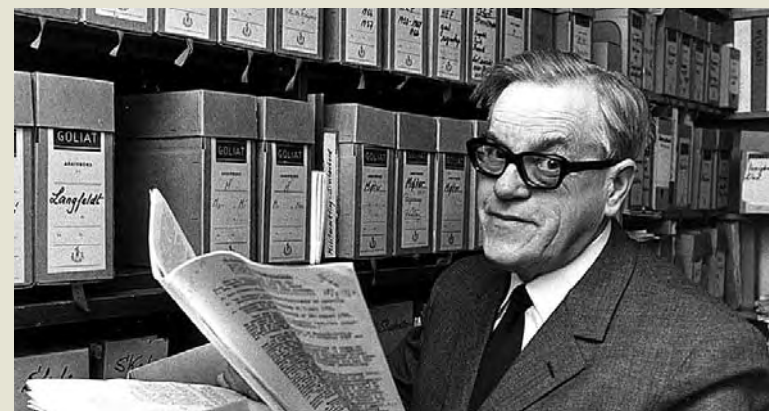
Jeg tror at en kultivering av denne etiske kjerne – på tvers av landegrensener og befridd for religionenes dogmatikk – er løsningen for dem som søker inspirasjon for gjennomføringen av intervallet mellom fødsel og død i

verdier utenfor religionene.

Men hvilke verdier er så min inspirasjon? Jeg må nøye meg med å nevne den fundamentale. Det er det liv jeg eier. For meg er mitt eget liv den over alt annet dominerende verdi og inspirasjon. Og sansen for gjensidighet utvider denne verdi til å omfatte alt levende.

Gjensidighetssansen (resiprokiteten) er også en kjerne i min erkjennelsesteoretiske holdning. Begrepet *likhet* rommer i det medmenneskelige langt mer enn det materielle. Vi er absolutt like i det at vi ikke har noe faktisk å fortelle hverandre om det store ukjente (f.eks. om livet etter døden). Jeg tror det ville bety en veldig vekst i gjensidig vennlighet om vi kunne få oss til å innrømme hverandre full *frihet* i vår spekulasjon eller meditasjon i det transcendentale. Først når vi gjør det, virkeliggjør vi brorskapstanken i dypere forstand. (Det er på dette punkt de religiøse profeter etter min mening har feilet så grovt.)

Det hører vel til oppskriften for en artikkel som denne at en skal nevne sitt forhold til Gud og evigheten. For meg er dette bare navn på min uvitenhet. Jeg kan nok som så mange andre låne forestillinger fra erfaringsverdenen (den empiriske) og oppleve forestillingen om en Gud som far (e.l.). Men så er det det at jeg føler meg ureddelig om jeg som St. Augustin tenker på (eller taler om) denne Gud i en rasjonal språkdrakt. Ikke engang etisk

tror jeg på "frelsen" i Kristus. Når det gjelder min jeg-bevissthet innrømmer jeg også min totale uvitenhet. Men jeg blir ikke urolig ved å tenke på den mulighet som for meg fortøner seg mest sannsynlig; at det jeg nå opplever som individuell sjel, ikke overlever den desorganisasjon som jeg vet døden betyr.

For et trivielt og banalt liv det må bli! sier teologene. Nei, sier jeg. Et human-etisk livssyn, som dette er, betyr at jeg opplever et tankeliv som er maksimalt rensert for den overtro og de følelseskomplekser som innen andre livssyn vikarierer for tenkning. Jeg får oppleve den lykke å føle meg ekte når jeg åpent ser og innrømmer menneskets begrensning, og jeg er befridd for den byrde å skulle strebe etter å være noe annet enn menneske.

Men se da på Hitler, på nazismen, på Sovjet-kommunismen, på det som skjer i Ungarn! Der ser vi jo hvordan det går når mennesker kvitter seg med den religiøse ledelse! Ja, så hevder hele den

religiøse front.

Men nazismen var verken etisk eller rasjonell. Sovjet-kommunismen er det ikke heller. Begge er former for dogmatisk irrasjonalisme.

I et åndelig ingenmannsland finner vi i dag skarer av mennesker som søker sitt fundament. De har i virkeligheten forlatt sine religiøse samfunn, selv om de i navnet hører med der og tar imot de kirkelige tjenester som er bestemt av sosiale konvensjoner. Jeg tror at disse innvånere av det åndelige ingenmannsland ville finne seg til rette i den etiske rasjonalismes tankeverden og i tjeneste for den. Og jeg tror at jo raskere de tar oppbruddet og kaster åket fra den dogmatiske irrasjonalisme, dess mer vil vi som lever nå, få oppleve av den fremtid den etiske rasjonalisme vil komme til å skape. Blir den lys eller mørk? Så lys som samspillet mellom vår egen natur og vår klodes natur til enhver tid tillater!

KRISTIAN HORN SOM ERKJENNELSESFILOSOF

Kristian Horn stiftet det som skulle bli verdens største humanistiske livssynsorganisasjon. Men hvor viktig var han som tenker?

Kristian Horns tenkning har ikke alltid fått de beste skussmål av akademikere og intellektuelle. Han er blitt kritisert for en naiv positivisme og for å ha hatt en ukritisk tro på vitenskapen som kilde til livsmening. Kjartan Selnes, livssynsrådgiver i Human-Etisk Forbund og en av de i forbundet som har jobbet mest med Horns tenkning, er ikke enig.

– Kristian Horn bestrebet seg alltid på å skrive kortfattet og enkelt om filosofiske problemer, men det ble aldri overforenklet og banalt. I alle fall ikke slik jeg leser ham.

Horns formuleringer var selvsagt bestemt av hans samtid, understreker Selnes, men legger til: – Her gjelder det samme som for alle tenkere i fortiden: Man må lete bak de tidstypiske ordleggingene for å finne det originale og stadig aktuelt verdifulle tankeinnholdet. For å slå litt kraftig kontra så vil jeg hevde at Kristian Horns tenkning, velvillig tolket, lar seg forene både med vår tids fremste vitenskapsfilosof, Karl Popper, og med den moderne eksistensialismens frontfigur, Jean-Paul Sartre, sier Selnes. Han understreker at Horn aldri hadde ambisjoner om å framstå som fagfilosof og ikke drev med finurlige utbroderinger i den retning.

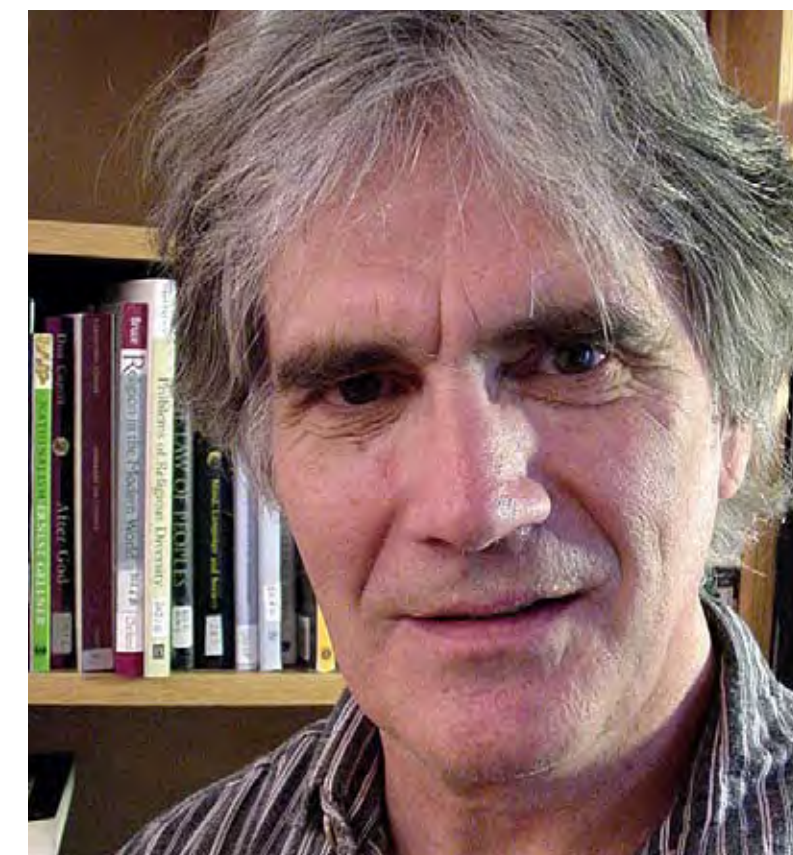
– Mange har for eksempel gjort seg lystelige over Horns nøkkeluttrykk "Ærlighetsopplevelse ved erkjennelsens grense", fortsetter

Selnes. De har enten tillagt det den betydning at det alltid lar seg gjøre å peke på klare grenser mellom fakta på den ene side og hypotetiske spekulasjoner på den andre. Eller de har tolket Horn dithen at han mente de som begir seg inn i mer fantasifull tenkning og metafysiske spekulasjoner – eller hengir seg til mystiske og religiøse forestillinger – uten videre skulle kunne karakteriseres som uærlige.

– Jeg mener denne tolkningen er gal, sier Selnes, og utdyper: – Horn ønsket seg et livssyn formulert slik at det var allment tilgjengelig for

– I de trange lokalene i Pilestredet møtte jeg Kristian Horn, en mann, heller liten av vekst, vennlig, poengtert, et menneske trenet til performans i å finne sakens kjerne.

alle interesserte. Og han var opptatt av hvordan rasjonalitet og vitenskapelige tenkemåter kunne danne hovedkilden for livssyn og livsmening. For ham var etikken det grunnleggende utgangspunktet for dette. Han poengterte alltid dette med intellektuell redelighet og ærlighet som det helt sentrale: Ærlighet mot seg selv, ærlighet mot andre og kritisk ærlighet i hva man skulle holde for sant og bygge sin livsmening og livsretning på. – Dette er faktisk ikke så ulikt eksistensialistenes tenkning

Anne Horn på talerstolen på sin fars hundreårsdag. (foto: Kirsti Bergh)

om det de kalte autensitet og opplevelsen av det autentiske liv, understreker Selnes: – Å være åpen, skeptisk og tvilende uten å fortvile, møte livet i dets eksistensielle dybde med dets usikkerhet og mange kilder til angst uten å låse seg inn i irrasjonelle fantasier og trøstende forestillinger. I denne sammenhengen synes jeg uttrykket "ærlighet ved

erkjennelsens grense" er en flott formulering som også samsvarer helt med den holdning til kunnskap som er vitenskapens hovedkjenneegn: metodisk å prøve og feile og stadig være rede til å endre oppfatning hvis man må.

Arnfinn Pettersen

HUNDREÅRS DAGEN FEIRET

12. mai, på dagen hundre år etter Kristian Horns fødsel, ble han feiret med en tilstelning i Humanismens hus. Det ble en dag for veteranene, blant de inviterte var først og fremst personer som var aktive i forbundets første tiår. Dessuten var to av Horns barn og en rekke barnebarn tilstede.

Det ble holdt en rekke taler, blant annet av Horns datter Anne, som beskrev en brennende, engasjert far

– så engasjert at hun nærte en mistanke om at flere av de tilstedeværende hadde sett ham like mye som hun hadde gjort. Alle talerne trakk frem Horns engasjement og hans enorme betydning for Human-Etisk Forbunds tilblivelse, og for driften i de første tiårene.

Ettersom Horn trakterte bratsj i studentorkesteret, var dessuten en bratsjist på plass for å bidra med musikalske innslag.

Anne Horn på talerstolen på sin fars hundreårsdag. (foto: Kirsti Bergh)

Levi Fragell:

EN RELIGIONSKRITIKER MED FOKUS PÅ ETIKK

– Kristian Horn bygget sin tenkning på to pilarer, rasjonalisme og agnostisisme, sier Levi Fragell, som overtok ledelsen av Human-Etisk Forbund etter Kristian Horn. Han utdyper:

– Med *agnostisisme* mente Horn det samme som Thomas Huxley, som formulerte begrepet. At spørsmål som ligger utenfor vår erkjennelsesgrense ikke kan ha noe endelig svar før de er "utredet", som Kristian selv formulerte det. Og med det mente han ikke bare spørsmålet om det finnes en gud, men alle uløste gåter i universet. Horn sa dog om seg selv at han i praksis var ateist.

Allikevel var det verken Horns rasjonalisme eller hans agnostisisme som var utgangspunktet for Human-Etisk Forbund, understreker Fragell: – Det som i utgangspunktet

samlet mennesker fra hele det politiske spekter rundt Kristian Horn, var at han insisterte på at etikk ikke er avhengig av religion, at man kan være et etisk og anstendig menneske uten å være religiøs.

Horn var dessuten meget opptatt av livssynslikestilling, av at ikke-religiøse skulle ha de samme rettigheter som religiøse, forklarer Fragell.

– For eksempel var det Kristian Horn som fikk gjennom at man kan få fødselsattest fra folkeregisteret, heller enn, slik det var før, at alle måtte få dåpsattest fra kirken for å bevise at de faktisk fantes, uavhengig av om de var døpt eller ikke.

Fragell er derimot uenig med de mange som mener Horn ikke var opptatt av religionskritikk: – Vel var Horn mer forsiktig i sine formuleringer enn jeg har

vært, men han var utvilsomt meget opptatt av religionenes negative sider.

Arnfinn Pettersen

Bernt Hagtvet, borgerlig konfirmant i 1961. Hagtvet måtte reise fra Kongsberg til Oslo for å følge undervisningen. Fra boken

Borgerlig konfirmasjon og humanistiske seremonier.

Filosofisk ungdomstreff i Jotunheimen 31. juli - 3. august

Kjære humanistisk ungdom i alderen 16 til 25! Vi inviterer dere herved til kroppslig og intellektuell utfoldelse i vakker og vill fjellnatur. Dere skal bo i lavvoer på fjellsportsenteret "Norwegian Wildlife and Rafting" (NWR) på Randsverk i Vågå kommune. Aktivitetene inkluderer rafting i Sjøa, fottur over Besseggen og båtturen over Gjende. Vi har med oss flere filosofer som stimulerer til samtale og diskusjon ved hjelp av både tradisjonelle og utradisjonelle metoder. Selve oppholdet er gratis, men dere må reise for egen regning. Påmelding/info til Grethe Høstaker tlf. 61238727, nwr@nwr.no innen 1. juli. Det er begrenset deltagerantall. Arrangør: Oppland fylkeslag og Hedmark fylkeslag

HVEM SKAL TRØSTE I DET OFFENTLIGE ROM? → Av Kirsti Bergh

Felles minnemarkering i Universitetets Aula etter 11. september: Lars Gule (generalsekretær i Human-Etisk Forbund), biskop Gunnar Stålsett, rabbiner Jason Rappaport (Det Mosaiske Trossamfund) og Imam Senai Koblica (nestleder i Islamsk råd i Norge). Foto: Heiko Junge/SCANPIX

Hvem skal trøste når sorgen angår oss alle? Kan vi møtes til felles minnemarkeringer på tvers av tro og livssyn? Og er det uproblematisk at det er automatikk i at Kirken står for de offentlige minnemarkeringene ved større ulykker og katastrofer?

Dette var noen av spørsmålene som ble tatt opp under en konferanse om sorgbearbeiding i det offentlige rom i Oslo 25. mars. Etter terrorangrepene 11. september 2001 var det en selvfølge for Oslo domkirke å åpne sine dører og være et sted folk kunne søke til – og å stå for den offentlige markeringen. For mange mennesker – som muslimer og ikke-troende – var det ikke like selvfølgelig å trå over terskelen inn til Domkirken, hvor skulle de henvende seg? Dette var noe av bakgrunnen for konferansen som kom i stand i regi av Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn: Ved hendelser som er så kraftige at de berører et stort antall av oss, blir behovet for bearbeiding av disse følelsene også et offentlig anliggende.

– Vi skal legge til rette for og åpne for slike markeringer ved behov, sa byrådsleder i Oslo, Erling Lae da han åpnet konferansen. Samtidig gjorde han det klart at dette ikke var en oppgave for det offentlige, men en oppgave livssynssamfunnene måtte ivareta sammen.

Behov for fellesmarkeringer

Det var bred enighet blant representantene fra livssynsminoritetene som deltok

på konferansen om at det er behov for felles markeringer i slike sammenhenger. Etter 11. september ble det da også tatt initiativ til en felles minnemarkering i Universitetets aula hvor humanetikere, kristne, muslimer og jøder stod side om side. Fellesarrangementet ble av mange minoriteter opplevd som en god mal for hvordan man i framtiden kunne arrangere slike fellesmarkeringer. Dette ble ikke fulgt da ettårsdagen for 11. september skulle markeres. Da ble det gjort forsøk på å få til en fellesmarkering innenfor Kirkens rammer, noe mange av livssynsminoritetene satte seg imot.

– Mange oppfattet det som at her var det en part som la premisser mens andre kom inn som litt marginale gjester, at vi skulle komme inn som noen slags husmenn på gården til Den norske kirke.

Egil Lothe, Samarbeidsrådet

– Mange oppfattet det som at her var det en part som la premisser mens andre kom inn som litt marginale gjester – at vi skulle komme inn som noen slags husmenn på gården til Den norske kirke, fortalte Egil Lothe, buddhist og avtroppende leder i Samarbeidsrådet, i sin innledning.

Han understreket at det å finne felles nøytrale møteplasser

faktisk vil kreve en viss oppofrelse fra flertallet – nemlig å gi avkall på det som føles naturlig og tradisjonelt – men at det handler om gjensidighetsprinsippet.

Kirken må vise tilbakeholdenhet

Denne problemstillingen virket det ikke som representanter fra Den norske kirkes mange virksomheter – som utgjorde et stort flertall på konferansen – helt evnet å se. En del av dem gav uttrykk for at de så det som vanskelig å skulle skape en ramme som både alle religiøse og ikke-religiøse kan samles innenfor. Ifølge politiprest Erik Stabrun ville det alltid å skulle tenke "minste felles multiplum" ta vekk de pårørendes mulighet til å uttrykke seg. Domprost i Oslo, Olav Dag Hauge, gikk så langt som å antyde at det var vanskelig å få til fellesmarkeringer hvor også ikke-religiøse kunne delta, men at man kanskje kunne få til fellesmarkeringer for religiøse, fortrinnsvis i Domkirken, som han mente var blitt en offentlig sted for Oslo.

Dette møtte reaksjoner fra en del humanetikere. Det ble påpekt at Kirken kanskje var blitt et offentlig *religiøst* sted, men at det ikke kunne være samlingssted på tvers av livssyn. – Kirken må vise litt tilbakeholdenhet med å handle på vegne av alle, sa HEFs seremonisjef, Yngvild Kvaale. Men både innledere og deltagere fra Kirken gav uttrykk for at de så på seg selv først og fremst som nærmest nøytrale støttepersoner og ikke som representanter for "noen idé".

En av dem var Gunnar Kempe, prest i Svenska kyrkan

i den multikulturelle bydelen Hammarkullen i Göteborg, som fortalte om sorgarbeidet etter diskotekbrannen i 1998 hvor 63 ungdommer omkom. Kirken hans ble samlingsstedet for alle uansett alder og trostillørighet i dagene etterpå, påstod Kempe. Her kunne de tenne lys, være stille, klemme hverandre. På spørsmål om det i et pluralistisk samfunn var fullstendig uproblematisk at Kirken ble det offisielle felleslokalet svarte Kempe nei, selv om han innrømte at terskelen i Kirken ble for høy for mange. På spørsmål fra Fri tanke om det etter hans mening eksisterte noe behov for felles nøytrale seremonilokaler, svarte han: – Erlig talt? Nei, jeg tror ikke det. Da hadde han nettopp fortalt at muslimene måtte holde sin religiøse fellessamling i en idrettshall.

Tom Spjeldnæs, humanetiker, ambulansesjåfør og aktiv i HEFs omsorgsarbeid, etterlyste nettopp felles, nøytrale seremonirom – rom som kan brukes uavhengig av livssyn og til fellesmarkeringer. Bazim Ghoslan, forstander i Det Islamske Forbundet, støttet tanken om at man trenger offentlige seremonirom og offentlige markeringer, i tillegg til egne markeringer i synagoge, moské og kirke.

Det sa Britt Strandlie Thoresen fra Bahá'í-samfunnet seg enig i: – Ved store offentlige katastrofer trenger vi felles, seremonielle arrangement som også er slik at de er åpne for ikke-religiøse, samtidig som de pårørende får det som passer for dem.

HEFs landsstyre: NEI TIL STØTTETELEFON – IGJEN

TEMA

Human-Etisk Forbunds landsstyre har for andre gang stemt ned et forslag om å bevilge penger til støttettelefon i regi av HEF. På grunn av en noe bedre økonomi ble det på landsstyremøtet i april fremmet forslag om en ekstraordinær bevilgning til HEFs nylig nedlagte støttettelefoner. Nyvalgt nestleder i Rogaland fylkeslag, Anne Luell Jerstad, sier hun først og fremst ville sikre de tilbudene som nylig er lagt ned: – I Rogaland har vi lagt ned telefonen, men folkene sitter fremdeles klare. De kommer bare ikke til å vente så altfor lenge, sier Luell Jerstad, som tror forslaget ble misforstått og oppfattet å være bidrag til opprettelsen av en landsdekkende støttettelefon. – Jeg tror holdningen er positiv, men styremedlemmene ser det både vil koste penger og gi fylkene enda mer å gjøre. Men de ville blitt overrasket, for slike tiltak rekrutterer nye folk, sier Jerstad.

– Siden landsstyret nå har sagt nei til ekstraordinære

bevilgninger, er løpet dessverre kjørt for denne perioden. Selv om min holdning er og har vært positiv, kan jeg ikke gå mot landsstyret. Nå kan vi tidligst få nye midler på budsjettet for 2004, sier generalsekretær Lars Gule. Han har to ganger bedt fylkeslaget i Rogaland om å søke om ekstra midler slik at han kunne forberede saken for landsstyremøtet. Det skjedde ikke. – Jeg tror at hadde landsstyret fått saken i rimelig tid og med gode argumenter, kunne det sett positivt på saken.

Når det gjelder arbeidet med den nasjonale støttettelefonen understreker Gule at det må gjøres som et samarbeid koordinert mellom de fylkeslagene som allerede har drevet slik virksomhet.

Fylkesstyret i Rogaland har nå vedtatt å ta kontakt med fylkeslagene i Akershus og Oslo for å forsøke å starte arbeidet med en landsdekkende støttettelefon og for å få sikret midler på neste års budsjett.

Human-Etisk Forbunds støttettelefon er ute av drift. Foto: Linda Haugvaldstad/SCANPIX

STØTTETELEFON I HEF

STØTTETELEFON I HEF

- Oslo/Akershus og Rogaland har de siste årene hatt støttettelefoner, etter modell av Kirkens SOS' krisetelefon.
- Telefonen har vært betjent av HEF-medlemmer på frivillig basis.
- Kostnadene har vært annonsering og kursing av frivillige.
- Begge telefonjenestene ble lagt ned ved årsskiftet på grunn av manglende ressurser.
- HEFs landsmøte i 2002 vedtok at et av forbundets langsiktige mål er å opprette en landsdekkende støttettelefon.

LISA

LISA

Livssynsøytrale samtalegrupper for rusmisbrukere:

- Samarbeid mellom Omsorgsutvalget i Bergen HEF og fagfolk fra Friomsorgen og behandlingstjenestene i Hordaland.
- Ledet av fagfolk og skal være en støtte i fasen ut av behandlingstjenestene og tilbake til normalt liv.
- På sikt skal dyktiggjorte frivillige lede gruppene.
- Drives med begrenset støtte av Rusmiddelpolitisk råd og sosialkontorer.

Omsorg:

NAIVT Å TRO PÅ REN FRIVILLIG BASIS

– Det er naivt å tro at et forsvarlig tilbud kan drives på ren frivillig basis, sier Truls Rosmer i Omsorgsutvalget i Bergen. Han understreker at omsorgsarbeid koster på samme måte som seremonier koster. – Det er betenkelig at HEF tar slike beslutninger som på siste landsmøte uten samtidig å ha tenkt over de økonomiske konsekvenser og avsatt midler på budsjettet til formålet, skriver Rosmer i et brev til sentralstyret Roar Johnsen.

Omsorgsutvalget i Bergen startet høsten 2002 Livssynsøytrale samtalegrupper for rusmisbrukere (LISA).

Prosjektet er godt i gang, men sliter økonomisk. I år har LISA fått 30 000 kroner i støtte fra Rusmiddelpolitisk råd i Bergen kommune, men det er ikke nok til forsvarlig drift. Hva som skjer med LISA er ennå ikke avgjort.

– HEF må få omsorg inn som fast post på budsjettet på en måte som gjenspeiler det som skjer rundt om i landet. Forbundet må vise at dette er noe det satses på

og ikke spare slik at det dreper eksisterende tiltak, sier Rosmer.

LISA vil på sikt prøve å bli en fast post på kommunebudsjettet, men dette forutsetter at HEF stiller med egenfinansiering. Offentlige planer for omsorgsarbeid innenfor rusomsorgen vil styrke samarbeidet med frivillige organisasjoner, som kan få økonomisk støtte, så framtidig bruk av egne midler.

– Landsmøtets vedtak sier at HEF skal sette i gang støttettelefon og omsorgstiltak *når økonomien tillater det*. Det har folk en tendens til å glemme, sier generalsekretær Lars Gule.

– Problemet for HEF er at det er vanskelig å operere med visse egenandeler. Vi må ha forslag til poster på budsjettet i god tid før det vedtas i november. For LISAs vedkommende betyr det at for eksempel Bergen lokallag må fremme forslag til sentralstyret – helst gjennom eget fylkeslag – om å sette av en bestemt sum til utvikling av prosjektet.

EN PRESIDENT TROPPE AV

→ Av Kirsti Bergh
→ Foto: Axel Sandberg

Som liten bestemte Levi Fragell seg for å være modig på sin egen måte: ved alltid å si det han mente. Det har han holdt. Nå sist da Dagbladet ringte og ville ha intervju med den avtroppende IHEU-presidenten.

– Jeg sov ikke natten før. Jeg visste det ville bli bråk, forteller Levi Fragell (64) med et lite sukk. Tretti år i livssynsbransjen har lært ham at det er de kontroversielle utsagnene som gir oppmerksomhet, ikke forsøkene på å uttrykke engasjement for menneskerettigheter og positive, humanistiske verdier. – Jeg visste det ville bli både hyllest og protester. Men det er min helt ærlige overbevisning: Kampen mot islamsk fundamentalisme må framover bli humanismens front internasjonalt.

Fri tanke møter Fragell et par dager etter Dagblad-oppslaget hvor han erkjenner at vestlige humanister har vært for naive i forhold til islam og islamsk fundamentalisme. Selvfølgelig ble det debatt, og Fragell ble beskyldt for å være både transsynt og fordomsfull.

Nå er det ikke norske forhold som er utgangspunktet for Fragells kritikk. 17 år som beboer i den flerkulturelle bydelen Holmlia i Oslo har ikke gitt ham negative erfaringer med muslimer. De negative erfaringene er fra tiden som president i Det internasjonale humanistforbundet, IHEU. I mai gikk han av etter fem år, og møter med mennesker som har opplevd islamsk fundamentalisme på kroppen har gjort sterkt inntrykk. Det har gitt ham et annet perspektiv på hva som er humanismens viktigste kampsaker.

– Nå sist var jeg i Nigeria og opplevde journalister bli dødsdomt i shariadomstolen fordi de skriver noe religionen ikke aksepterer. Jeg har vært i de mest sekulære muslimske stater, som Bangladesh og Pakistan, de eneste stedene det har vært mulig for oss å ha kontakter. Selv der må folk hviske. Hvis ikke kan det skje med dem som med Taslima Nasrin i Bangladesh, som måtte flykte etter å ha fått en fatwa mot seg, og dr. Younis Shaik i Pakistan, som sitter fengslet med dødsdom for blasfemi.

Derfor skal IHEU nå støtte utviklingen av en korankritikk på vitenskapelig grunnlag og en historisk-kritisk granskning av islam. Tanken er at en slik kritikk kan være med å humanisere islam på samme måte som bibelkritikken har vært med og humanisert kristendommen.

Humanisme i praksis

Fragell snakker lenge om islamsk fundamentalisme. Det gjør han med genuin bekymring og tristhet. Det er ikke oppløftende, men samtidig har han tro på humanismens oppgave i verden. – Ute i verden fikk jeg øynene opp for humanismens praktiske side. I India hjelper humanister mennesker som i fysisk forstand er ofre for religiøs undertrykking. Det førte til at vi opprettet Humanistisk aksjon for menneskerettigheter i u-land (HAMU). Jeg fattet etter hvert hvor forferdelig undertrykkende og hemmende på utviklingen i fattige land de fundamentalistiske religionene er. Ikke minst rammer det kvinner og intellektuelle. I stadig større grad har jeg forstått hvor forferdelig nedverdiggende

og vanskelig det er å være intellektuell i slike land, hvor alle posisjoner og alt som skjer er knyttet til om du har den rette troen eller ikke. Det er utrolig mange som bøyer nakken og går med ungene i moskeen. De tør ikke annet.

Mr. Human-Etisk Forbund

Selv om Fragell først og fremst har brukt tiden på internasjonal virksomhet de siste årene, er han fremdeles den mest kjente humanetikeren – selv tolv år etter at han gikk av som generalsekretær. Og fremdeles får gamle tillitsvalgte et drømmende drag over seg når det blir snakk om hans ledelse på søtti- og åttitallet, den gang forbundet opplevde mye blest om sine kampsaker og en veritabel vekst som det ikke har sett maken til siden.

Egentlig hadde Fragell tenkt å trappe ned da spørsmålet om å bli leder i HEF dukket opp. Det hadde han signalisert til familien religionene er. Ikke minst rammer det kvinner og intellektuelle. I Aksjon ut av Statskirken, som han var med og startet som student i Trondheim. Kanskje var det for å

se om det fantes en etterfølger at HEFs grunnlegger, Kristian Horn, reiste ens ærend til Trondheim i 1970 for å møte folkene bak denne aksjonen som det var slik mediaoppmerksomhet omkring. I hvert fall ble Fragell lovet inn i HEF da han kom tilbake til Oslo. Spørsmålet om å ta over etter Horn i 1976 gjorde Fragell uvel, men han sa ja – og resten er historie.

Det er nok ikke bare den strategiske tenkningen, markedsføringskunnskapen og evnen til å utnytte tidsånden som gjorde Fragell til slik en suksess. Han blir nesten omtalt med kjærlighet av de fleste som har arbeidet sammen med ham. Personlig karisma, varme, vennlighet og evne til å trollebinde en forsamling blir nevnt. Kanskje ligger det også noe i hans evangelistbakgrunn? Fragell ble født inn i en pinsepredikantfamilie og samlet allerede som veldig ung store forsamlinger og frelste mange.

“Hater Gud”

Det kommer noe som ligner på et smertefullt drag over ansiktet

se om det fantes en etterfølger at HEFs grunnlegger, Kristian Horn, reiste ens ærend til Trondheim i 1970 for å møte folkene bak denne aksjonen som det var slik mediaoppmerksomhet omkring. I hvert fall ble Fragell lovet inn i HEF da han kom tilbake til Oslo. Spørsmålet om å ta over etter Horn i 1976 gjorde Fragell uvel, men han sa ja – og resten er historie. Det er nok ikke bare den strategiske tenkningen, markedsføringskunnskapen og evnen til å utnytte tidsånden som gjorde Fragell til slik en suksess. Han blir nesten omtalt med kjærlighet av de fleste som har arbeidet sammen med ham. Personlig karisma, varme, vennlighet og evne til å trollebinde en forsamling blir nevnt. Kanskje ligger det også noe i hans evangelistbakgrunn? Fragell ble født inn i en pinsepredikantfamilie og samlet allerede som veldig ung store forsamlinger og frelste mange.

– Har du hatt samvittighetskvaler?
– Åå, masse! Masse masse. Masse, hvisker han igjen.

Da Fragell oppdaget humanismen og meldte seg inn i HEF, ble han etter den første tiden med rasende kirkekritikk mer og mer opptatt av menneskets verdighet. – Menneskets verdighet har blitt

et ben i min humanisme. Kristian Horn lærte meg hvordan plassere ideene i et system, men det som lå i de humanistiske verdiene vokste mer fram etter hvert. Noe som har vært til stadig ansporing er katastrofen som skjedde med nazismens gjennomslag i Europa. Det er så vanvittig, men det må man bare ta innover seg av og til og prioritere hva som er det viktigste i livssynet, og det er kampen for menneskets verd.

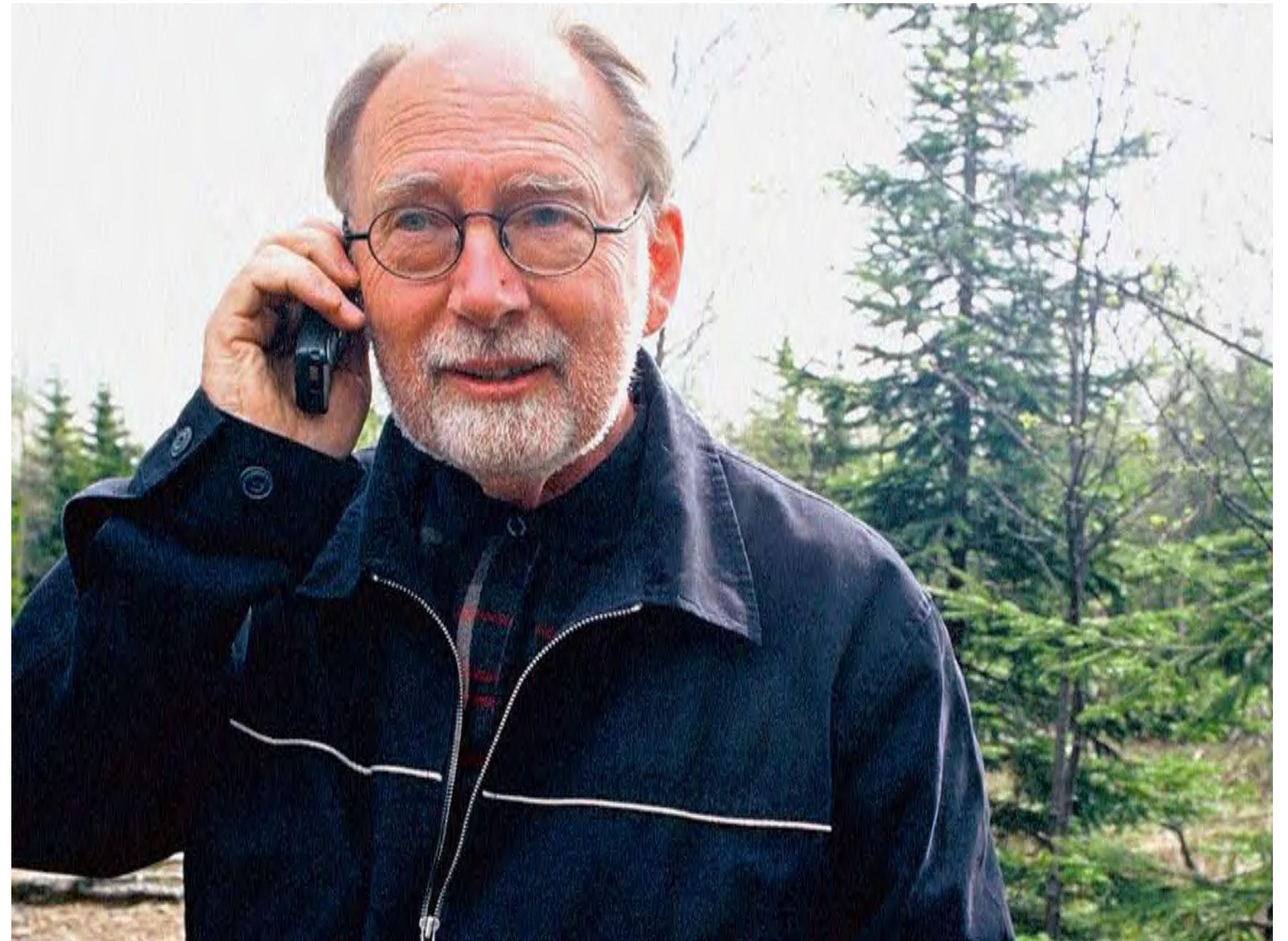
Går ikke i kloster

Hele sitt voksenliv – fra trettiårsalderen og til nå – har Fragell levd i livssynskampen. Det har selvfølgelig ikke vært helt kostnadsfritt for privatlivet. Han forsøkte å legge livssynskampen bak seg da han gikk av som leder. Han dro til Magerøya i Finnmark som lærer og skulle gjøre ferdig hovedfag i religionshistorie. Så ble sønnen Øyvind sjuk og de måtte flytte til et sted hvor de kunne få hjelp, til Oslo. Akkurat da ble det ledig jobb som generalsekretær, og resten er også historie.

Nå skal han igjen slutte, det vil si, ikke helt. Han er ferdig med

presidentvervet i IHEU, men han skal jobbe videre for unionen. Og så har han lyst til å reise mer rundt i Norge og holde foredrag om humanisme, skrive litt mer i tidsskrifter og delta i debatter. Og han mener altså *humanisme*, ikke humanetikk. – Jeg synes det er dumt at vår bevegelse ikke har skjønnet at vi burde bruke det internasjonale navnet på vårt livssyn, at vi ville tjent på det. Men jeg vil ikke lage konflikt.

Intervjuet går mot slutten og vi er i ferd med å bryte opp. Så er det som han med ett kommer på enda en erkjennelse. Det er ikke en oppsummering eller en konklusjon, men noe som likevel må sies til slutt – svaret på et spørsmål som ble hengende i luften: – Det er ikke det at jeg føler meg så gammel, men jeg har tenkt litt på det gamle ordtaket “Når fanden blir gammel går han i kloster”. Det gjelder ikke alle demoner: jeg vil være med videre! I motsetning til mange av mine gamle raddiskampfeller fra søttitallet har jeg aldri følt noen dragning mot en halvkristen tilværelse i alderdommen. Aldri.

SPEIDEREN FOR ALLE!

→ Tekst og foto: Kirsti Bergh

Nå begynner det å ligne noe... Espen (9) og Tara (8) ser teltet ta form.

Yeah, vårt telt er klart! Espen, Tara og Tevje (9) kikker fornøyde ut, mens Thea (8) og Thomas (9) inspisierer innvendig.

Tre den inn slik, Marit instruerer Daniel (10) og Magne (9) i å sette opp fjellteltet.

Ikke noe problem å sette opp telt. Espen (9), med Stavanger Humanistiske Speidergruppes merke på armen, Thomas (9), Tara (8), Thea (8) og Tevje (9) har klart det.

Tara (8) har klart å kaste tauet de ti meterne som måtte til for å få livlinemerket.

For å være med i Speideren er du som ikke-religiøs mer eller mindre tvunget til å hykle en tro på Gud. Det var mangeårig speiderleder Marit K. Brandal lei av. Derfor startet hun Stavanger Humanistiske Speidergruppe.

– Jeg har *alltid* drømt om å få være med i Speideren, forteller Espen (9). Den tettbygde gutten forteller om gleden da invitasjonen fra Stavanger Humanistiske Speidergruppe dukket opp i postkassa. Sammen med åtte andre barn i samme alder – to jenter og seks gutter – har Espen møtt opp på ukas speidermøte i bydelen Tastad utenfor Stavanger sentrum. Noen har ruslet bort til møtestedet, mens andre har måttet reise i

en halvtime. Speiderleder Marit K. Brandal samler den lille tropen. Det er ikke enkelt å få barnekropper proppfulle av energi til å stå stille, men til slutt får Brandal og speiderlederne Elisabeth og Asle Njå avverget tremassakre med speiderkniv, stoppet guttenes obligatoriske småknuffing og samlet tropen til den tradisjonelle speidersangen. Den handler om engelske major Baden-Powell, som æres for å ha startet speiderbevegelsen for omtrent hundre år siden. Så over til det praktiske programmet: I dag settes tålmodighet og evne til samarbeid på prøve. Speiderne skal øve på å sette opp telt til de skal på ordentlig speidertur. Den lille gruppen med humanistiske speidere i

Stavanger har eksistert i knapt ett år. Det var friluftsentusiast og speiderleder i Norges Speiderforbund, Marit K. Brandal, som unnfanget ideen om en alternativ speidergruppe. Hennes egen erfaring fra Speideren er kanskje typisk for andre ikke-religiøse som har vært engasjert i bevegelsen.

LUKKET ØYNENE FOR GUD

En eller annen form for kristen overbygning var vanlig i de fleste organiserte fritidsaktiviteter på Sunnmøre den gang Brandal vokste opp. Sånn var det bare. Det gjaldt også Speideren på Hareid hvor hun deltok fra hun var liten. Etter hvert måtte hun lukke øynene for andaktene og Gud i speiderlov og speiderløfte: *En speider er åpen for Gud og hans ord (speiderloven). Jeg lover etter beste evne å tjene Gud, hjelpe andre og leve etter speiderloven (speiderløftet).* For henne var det de andre verdiene, særlig forholdet til naturen og det å lære seg å mestre den, som var poenget. I mange år var hun også som ungdom aktiv speiderleder i KFUK (Kristen forening for unge kvinner).

Da hun seinere flyttet til Stavanger og selv fikk barn, kom lysten til å ta opp igjen arbeidet i den vanlige norske speiderbevegelsen. – I min naivitet trodde jeg at den religiøse overbygningen bare tilhørte KFUK/KFUM-speideren, men fant fort ut at den samme speiderloven gjaldt overalt, forteller Brandal. Til tross for at hun ikke var ”åpen for Gud” engasjerte hun seg likevel i Speideren. Hun arbeidet som speiderleder, men holdt aldri andakt. Andre speiderledere hun arbeidet sammen med hadde

lignende innstilling. Det var jo ingen alternativ.

Så ble hun innkalt – ikke på teppet, men på kurs. Som speiderleder må man på kurs for godkjenning, og å avlegge speiderløftet er en del av det. Det var da Brandal sluttet. – En speiderleder fortalte at hun avla løftet fordi det der heter at man skal tjene Gud ”etter beste evne”. Etter hennes evner ville det bli ikke i det hele tatt – slik tolket hun det. Men det er jeg imot. Avgir du løftet, tror alle at du er enig i det.

ALTERNATIV SPEIDER – ALTERNATIV LOV

Siden hun var medlem i Human-Etisk Forbund og kursleder for Borgerlig konfirmasjon, tok Brandal i stedet med seg ideen om en alternativ speidergruppe dit. Etter hvert fikk hun klarsignal til å starte opp en humanistisk speidergruppe under Human-Etisk Forbunds paraply. Sammen med de andre ildsjelene – Ingunn Hognestad, Elisabeth og Asle Njå, – driver Brandal det humanistiske speiderarbeidet, som ikke skiller seg vesentlig fra tradisjonelt speiderarbeid.

– Vi driver med alt – unntatt andakt. For meg er det helt absurd å skulle koble speiderarbeidet til Gud, sier Brandal. De har tatt utgangspunkt i den nyformulererte svenske speiderloven – hvor det heter at ”en speider søker sin egen tro og respekterer andres”. – Vi terper ikke på den delen. Vi snakker av og til om speiderloven – både om det å respektere naturen og andre menneskers forskjellighet. Men hovedmålet er at barna skal like å være ute, at de skal mestre det

å være ute i naturen og ikke føle seg hjelpeløse. Jeg har opplevd speiderbarn med bag på hyttetur. Derfor handler det også om enkle ting som å forstå at det er bedre med ryggsekk, og det å lære å tolke de signalene naturen gir. Naturen er omskiftelig, derfor må man være beredt.

Speidertropen deles inn i to lag: Hvem klarer å få satt opp teltet først? Ivrige barnehender kaster seg over pakkene og fikler, fomler og bakser med en gammel teltduk, med spiler snorer og teltfeste. Vinden tar tak i teltduken og byr opp til en heftig tango. Voksne råd blir nøye vurdert av både undrende og beslutsomme barneansikt. – Se her, ta på bardunene først. – Åja! – Skyv til det blir en bue her, så

kan du tre pinnen inn slik. Konkurransen stinket er intakt: – Haha, se på dem – vi er kommet mye lenger enn dem!! – Jamen... de får for mye hjelp!

ØNSKER NETTVERK

Foreløpig teller den lille speidertropen 12 stykker, med minst like mange på venteliste. Kanskje kan det etter hvert bli to grupper, men foreløpig vil speiderlederne ikke at gruppa blir for stor. – Slike aktiviteter krever ildsjeler, men da må de ikke brenne ut, sier Brandal, som har et sterkt ønske om å komme i kontakt med andre speiderengasjerte humanetikere og kanskje skape et humanistisk

speidernetverk. Det handler om mestring og selvtillit. For noen handler det om å få en verdi som kanskje ellers mangler. Espen har klart ”livlinemerket”. Han har kastet tauet over ti meter. Nå gjør han sitt beste for å forklare Fri tanke hvordan man kaster livlinen riktig, ivrig sekundert av iranskfødte Tara (8). – Først holder du tauet i handa – slik, formaner Espen, mens han holder det imaginære tauet lett i hånden. – Men det går ikkje bare å hive. Du må svinge den *samtidig* som du holder den i den andre handa, men du må ikkje holde fast! Du svinger, og så foohhh! lar du den fyke, puster han og med en elegant håndbevegelse slipper han taket. Vi ser for oss hvordan tauet sklir gjennom lufta før det

deiser pent ned på bakken. Tara forsøker ivrig å bryte inn med sine betraktninger, men Espen hever stemmen: – Altså, du fester tauet i et tre, eller i beltet, og så må tauet ligge i handa. Men du må slippe med begge hender, for ellers går det ikke langt! – Også svinger du den før du slipper, føyer Kara til. – Det tror eg vel at eg har sagt, sier Espen. – Når får dere bruk for å kunne dette da? – Ja, for eksempel hvis noen har bråte igjennom isen, da kan det være godt å kunne kaste et reip som deg fram til dem. – Har dere måttet gjøre det? – Nei, men kanskje kan vi få bruk for det. Det er godt å kunne, er de begge skjønt enige om.

MANGE SEKULÆRE SPEIDERTRADISJONER

Stikk i strid med hva den norske speidersjefen sier må ikke speiding ha en religiøs formålsparagraf. Det viser det eksisterende mangfoldet av inkluderende speiderorganisasjoner, blant annet under paraplyorganisasjonen Den Internasjonale Unionen av Pluralistiske og Sekulære Speidere (vår over.). Unionen er også medlem i de internasjonale gutte- og jentespeiderforbundene, hvor Norges speiderforbund er medlem. Unionen vektlegger i sitt charter respekt for det enkelte individ og dets religiøse, kulturelle og filosofiske overbevisning, respekt for andre og det å skulle etablere dialog mellom mennesker. Under paraplyen finnes speidergrupper i Frankrike, Belgia, Nederland og flere franskspråklige land i Afrika. I tillegg finnes det verdslige speidergrupper utenfor denne unionen og andre fellesorganisasjoner som ikke er medlem av de store speiderforbundene, som det store franske speiderforbundet. Mens amerikanske Boy Scouts of America i dag verken tillater ateister eller homofile, var bevegelsens grunnlegger skeptikeren Ernest Thompson Seton.

SPEIDING IKKE FOR ATEISTER

Av Kirsti Bergh

Speiderleder Darrel Lambert (19) stod åpent fram som ateist og ble sparket ut av Boy Scouts of America (BSA) etter å ha viet over ti år til speidersaken. Så ille er ikke østerorganisasjonen Norges speiderforbund (NSF). NSF har kristen formålsparagraf, men er åpen for alle *religiøse* livssyn og kaster ikke ut ateister. Det er klart at står du fram med en ateistisk holdning og driver humanetisk propaganda på speidermøter, må vi ta en prat med deg. Men vi lar det være opp til hver enkelt samvittighet, påstår speidersjef i forbundet, Karsten H.P. Johansen.

Johansen er ikke videre begeistret for Stavanger Humanistiske Speidergruppe.

Det er helt greit at andre organisasjoner driver med speideraktiviteter: – Men for at det skal kunne kalles speiding må en del elementer være med. Som for eksempel friluftsliv, fokus på praktisk viten, patruljesystemet, learning by doing, vennskap – og det inneholder også et religiøst aspekt – det å anerkjenne en høyere makt. Å kalle barne- og ungdomsarbeid på humanetisk grunnlag for speiding blir helt feil, sier speidersjefen og må nesten le av hvor latterlig det er. Han ser ikke bort fra at NSF vil gjøre en henvendelse til humanistiske speidere i Stavanger. Det er ikke aktuelt å gjøre Speideren mer inkluderende. H.P. Johansen vil snarere jobbe for at alle skal få med seg det

religiøse aspektet. *Hva innebærer egentlig dette religiøse aspektet?* Det kommer til uttrykk gjennom det verdigrunnlaget vi legger i bunnen, nemlig å anerkjenne en høyere makt. I praksis kommer dette til uttrykk gjennom morgensamlinger, kveldsstunder og at vi synger speiderbønnen – ”Kjære far i høye himmel” som avslutning på møtene. Det kommer også til uttrykk gjennom å lære og i praksis gjennomføre respekt for skaperverket, nestekjærlighet og toleranse. Speiding har alltid hatt og har fortsatt et religiøst verdigrunnlag i bunnen. Speideren handler også om å søke og utvikle en kristen eller en annen tro. Jeg trodde pluralisme og

samarbeid var verdier som ble satt pris på i dag, sier Marit K. Brandal overrasket. Hun synes Johansen uttaler seg med arroganse, særlig når han på denne måten gjør respekt for naturen, nestekjærlighet og toleranse til eksklusivt religiøse verdier. Det å formidle moralske verdier har ikke religionen enerett på, sier Brandal. – Og jeg synes ikke Norsk speiderforbund har noe større eierskap til begrepet enn andre. Jeg har vært aktiv speider i store deler av livet, jeg kan speiding og liker denne måten å arbeide på. Er det slik at speider er et beskyttet ord i norsk sammenheng? I så fall vil jeg se det skriftlig først, avslutter Brandal.

FUGLETITTERGUIDE TIL HUMANISTER

Når man ser på det salige mangfold som finnes i norsk kristenliv, fra tungetalende karismatikere til sindige kulturkristne, er det lett å glemme at bredden er minst like stor blant landets humanister. Så i anledning av våren har vi her i Fri tanke dratt ut fra kontoret, brukt teelinsa og kommet tilbake med en guide til ulike arter humanister.

PRESTEHATEREN

Pretehateren hekker gjerne på møter i Hedningsamfunnet eller han brisker seg på avisenes leserbrevsider. Han ser på sitt livssyn som en negasjon av kristendommen, og er derfor mot samarbeid over livssynsgrensene. Hele poenget må da være å arbeide mot, ikke å samarbeide med, kristne? Pretehateren mener Bibelen – som han kan utenat – er full av logiske inkonsekvenser og undertrykkende påbud, men han blir ironisk nok indignert hvis kristne ikke følger disse utdaterte påbudene til punkt og prikke.

NEW AGE-HUMANISTEN

New Age-humanisten skulle gjerne vært heks og er overbevist om at hun ville blitt brent på bålet hvis hun hadde levd for hundre år siden. Hun har sjelden akademisk utdanning, men kompenserer for dette med kvinnelig intuisjon og et åpent sinn. New Age-humanisten mener at alt i naturen henger sammen og at religionene ikke hadde vært så ille hvis det ikke var for de fæle dogmene og mannsdominansen. New Age-humanisten sysler derfor med heksefeminisme, østlige meditasjonsteknikker og urtemedisin. Forresten må jo buddhisme være OK, siden buddhister ikke tror på noen Gud.

RØDVINSHUMANISTEN

Rødvinshumanistene flokker til middagsselskaper i sentrale (og vestlige) strøk i storbyene, eller samles på universitetsfakulteter for fag med estetiske tilsnitt. Hun svermer for katolisismen, noe som er litt ironisk siden hun har meldt seg ut av Statskirken nettopp på grunn av kirkens standpunkter om abort, kvinnelige prester eller homofile. For å bøte på dette pynter hun gjerne redet med et ikon eller to og har elevverte samtaler med sine konverterte venner.

RADDISHUMANISTEN

Raddishumanisten finnes i politiske partier og organisasjoner på venstresida. Hun ser humanismen som en logisk forlengelse av sitt partis politikk og blir derfor ofte overrasket over at humanister hun møter kan ha andre politiske oppfatninger. Raddishumanisten synes nemlig at "humanister" som ikke har valgt side i Eritrea-konflikten ikke er verdige betegnelsen. Hun har gjerne høy utdanning og boligstandard, men kompenserer ved uvøren beklødding – særlig ved høytidelige anledninger.

IDEOLOGEN

Ideologen har høy utdanning og segneferdige bokhyller. Ideologen mener humanismen skal være et helhetlig livssyn og han savner eksklusjonsparagrafer og opptaksprøver – og et humanistisk synonym for "korstog", siden han er på et slikt tog mot alt som smaker av antroposofi eller alternativmedisin. Ideologen synes at respekt for menneskeverdet er finfint, men kan være litt slitsomt å gjennomføre siden det innebærer at han må høre på folk som han jo vet tar feil. Seremonier er også bortkastet, ikke minst begravelser. Særlig hans egen.

DEN JORDNÆRE HUMANISTEN

Den jordnære humanisten kommer gjerne fra et lokalsamfunn der frikirkeligheten står sterkt og har derfor fått nok av misjonsiver og tungetale. Men i motsetning til pretehateren har den jordnære humanisten ingen glede av å krangle med kristenfolk, siden han gjorde seg ferdig med det på ungdomsskolen. Den jordnære humanisten har derfor et livssyn som ligger på nivå med Kardemommeløven. Og hvis det var bra nok for Klatremus, er det bra nok for ham. Alle tilløp til abstraksjon og abrakadabra og lange tidsskriftartikler avvises kontant.

INGENIØRHUMANISTEN

Verden er en stor maskin! Derfor bør vi ha et livssyn som er like rasjonelt som pensumbøkene på NTNU. Dette betyr at vi må høre mye, mye mer på ingeniørene enn vi gjør i dag. Ingeniørhumanisten arbeider i tekniske yrker eller i organisasjonslivet. Han har ingen åndelige behov og synes at seremoniarbeid og livssynsdebatt er bortkastet tid, siden slikt ikke får noen resultater som kan måles på grafer.

Surfende hippie-Jesus, i Gerhard Haderers strek. Grekerne lo ikke. © 2002 Ueberreuter

Boken har nettside: www.das-leben-des-jesus.at

Den konfiskerte Jesus

Beslaglagt av gresk politi og utskjelt av den katolske kirken i Østerrike. Gerhard Haderer har laget en Jesus-karikatur som faktisk provoserer.

Av Morten Harper

I bildeboken *Das Leben des Jesus* (Jesu liv) er Jesus en hippie som surfer på vannet og ruser seg med røkelse. Miraklene var bare tilfeldigheter og lykketreff. Han metter hordene ved ufrivillig å lokke en fullstet fiskerbåt på grunn. Den østerrikske tegneren Gerhard Haderer skildrer disiplene som grådige, og boken er fremfor alt en kritikk av de personene og institusjonene som har gjort seg rike på Jesus.

Boken har solgt over 80 000 eksemplarer i Østerrike og er oversatt til syv språk. I Hellas

ble det en brå stopp på salget da politiet i februar beslagla alle eksemplarene i bokhandlene. En førstinstansdomstol hadde funnet boken blasfemisk, og beordret den forbudt. Utgiveren, Oxy Publications, oversetteren Nikos Hadzopoulos og Haderer er nå tiltalt for "religionsfornærmelser i media" samt å reklamere for narkotika.

Humor, mon tro?

– Det merkelige med denne saken er at myndighetene reagerte før den gresk-ortodokse kirke, forteller oversetteren Hadzopoulos til avisen *Athens News*. Kirken har i denne saken nøydt seg med å konstatere at "det er ikke rom for humor når det handler om tro".

Ifølge Hadzopoulos er dette første gang på to tiår at en bok er konfiskert før endelig dom. Forrige gang var i 1981 og gjaldt en Marquis de Sade-bok.

I en pressemelding fra forlaget heter det at boken er en kunstnerisk karikatur, som ikke er fornærmende eller sjokkerende verken i tekst eller illustrasjoner, men rent humoristisk. Forlaget beskriver beslaget som "uhørt sensur og undertrykkelse av ytrings- og pressefriheten."

Biskop-protest

Det ble også bråk da boken ble utgitt i Østerrike rundt påsketider i fjor. Wiens erkebiskop, Christoph Schoenborn og andre fremtredende katolikker angrep boken og erklærte Haderer for å være en fare for demokratiet.

Schoenborn krevde at Haderer ba de kristne om unnskyldning for å ha "latterliggjort og spottet" religionen.

– Jeg er en av mange i dette landet som ikke kan venne meg til det faktum at troen som de bygger sine liv på konstant hånes og gjøres absurd i den kunstneriske frihetens navn, sa han til nyhetsbyrået AFP.

Oppstyret førte blant annet til boikott av alle bøker fra utgiveren Ueberreuter ved de katolske skolene i Wien. Haderer har siden midten av åttitallet vært en markant illustratør for tyskspråklige magasiner som *Stern*, *Profil* og *Geo*. Om kritikken i hjemlandet uttalte han til AFP:

– Kjøl dere ned, folkens, ta det med ro. Vær ikke skamfulle over tegningene mine. Gjør noe som gleder dere i stedet.

ALTFOR SINT, ALTFOR STOLT

👉👈 BOK

**Oriana Fallaci
Sinnnet og stoltheten
Gyldendal
Oversatt av Bjarte Kaldhol**

Fra sitt hjem i New York registrerte Oriana Fallaci jubelen i den muslimske verden over terrorangrepet 11. september, så vel som den utstrakte tilbøyeligheten på europeisk venstreside til å mene at amerikanerne tross alt hadde fått som fortjent. Dette er hennes svar.

Gyldendal har kalt boken *Sinnnet og stoltheten*. Det er upresist. Fallaci er ikke sint. Hun er rasende. Rasende på terroristene. Rasende på de muslimer som jublet over

angrepet. Rasende på de muslimske ledere som ikke tydelig har tatt avstand fra det.

Norske anmeldere har stort sett møtt den med forakt eller sinne. (Det eneste unntaket jeg har registrert hertillands er Shabana Rehman.) Fallaci er blitt beskyldt for hat og rasisme, for å nære opp under antimuslimske holdninger. Og hennes bok kan unektelig leses slik. Da står man fritt til å avfeie henne.

Det går også an å lese henne på andre måter. Fallaci sørger over dannelseskulturens fall. Over at disiplin og pliktfølelse har måttet vike for nytelsesssyke. Over at knapt noen i dag våger å si at noen verdier er bedre enn andre. Hun er aller sintest på de europeere hun mener har sviktet europeisk kultur.

Det er en glede å lese noen

som ikke skriver for å tekkes sitt publikum, som ikke viker tilbake for sylkvasse karakteristikk ("...Saudi-Arabia. Dette stinkende bankhvelvet"). Og ateisten Fallaci fremmer en bramfri religionskritikk, i seg selv deilig i en tid hvor offentligheten har fått det for seg at toleranse innebærer ikke å kritisere.

Men raseri er sjelden noe godt utgangspunkt for analyse. Fallaci sparker mot alt og alle. Mot muslimer, mot liberale, mot venstresiden, mot høyresiden, mot de intellektuelle, mot pressen. Hun tar utsagn fra Osama bin Laden som vitnemål om allmenne holdninger blant muslimer og ser for seg en velorganisert horde som velter innover Europa med den hensikt å ødelegge vår kultur. Hun fremstår som en smule paranoid.

Jeg kjenner meg selv igjen i flere av Fallacis poenger, i hennes kritikk av de som – i frykt for å bli anklaget for rasisme – ikke våger å kritisere standpunkter og praksiser innen islam og i hennes kritikk av den dype kulturrelativismen som ligger i bunnen for dette synet.

Men denne boken blir så altfor mye. Fallaci er så rasende at hun nesten blir komisk. Enten er man enig med henne eller man er en av de som er ansvarlig for forfallet og som gjør den muslimske trusselen mulig. Hennes raseri overskygger totalt de vektige poengene hun tross alt har. Dermed stiller hun seg utenfor enhver konstruktiv dialog. Hun er rett og slett for sint for sitt eget beste.

Arnfinn Pettersen

BAKGRUNNEN FOR 11. SEPTEMBER

👉👈 BOK

**Torbjørn Knutsen
Blodspor
Cappelen Akademisk Forlag**

Mange av forklaringene vi har fått servert om bakgrunnen for terrorangrepet mot USA er mer preget av ideologisk anti-amerikanisme enn fakta, mener statsviter Torbjørn Knutsen. Etter terrorangrepene fikk han sine hovedfagsstudenter til å bruke semesteret til å søke etter årsakene til 11. september. Resultatet ble boken *Blodspor*. I tillegg til å være genial pedagogisk, er det også blitt en interessant bok, selv om den detaljerte redegjørelse for Al-Qaida-medlemmer involvert i forskjellige terroraksjoner tidvis blir litt slitsom. Samtidig

gir dette store og mangslunne lappeteppet av terrorhistorier en oversikt over hvordan Al-Qaida-nettverket fungerer (eller fungerer). Etter å ha lest *Blodspor* er det for eksempel nærliggende å forstå bombeangrepet i Riyadh den 12. mai i år som planlagt for lang tid siden og utført av en fram til nå "sovende" terroristcelle.

Blodspor vil først og fremst vise at det er for enkelt å postulere at "USA kan takke seg selv". En av bokens hovedpoeng er å underminere den populære teorien om at bin Laden er CIAs "Frankensteins monster" – rekruttert og opplært av CIA. Hvis vi skal oppsummere ligger årsaken (e) i et komplisert samspill mellom den kalde krigens politikk og spesifikke forhold i den islamske verden. Innledningsvis pekes det på én dramatisk hendelse som et avgjørende ledd i

begivenhetskjeden som ledet fram mot 11. september: Uten Sovjets invasjon i Afghanistan – ingen 11. september. Den sovjetiske invasjonen utløste militær og økonomisk støtte til afghanske motstandsgrupper fra amerikansk, saudisk og pakistansk side. Denne støtten var med og gjorde krigen til en langvarig affære. Afghanistan ble en tumleplass for fundamentalistisk, politisk islam, som med radikal tenkning omkring *jihad* ("hellig krig") rekrutterte tusenvis av arabiske menn til innsats for islam og mot den sovjetiske okkupasjonen. Den politiske og militære erfaringen fra Afghanistan var avgjørende for Al-Qaidas suksess.

Selv om det ikke gjøres til et eksplisitt tema, viser boken hvor farlig religiøs inderlighet kan være. Mye peker mot at religiøs ideologi – iblandet en del

arabisk nasjonalisme – spiller en hovedrolle i utviklingen av Al-Qaida. Sterk religiøs tro virker også veldig tilstedeværende hos mange av de utøvende terroristene, men det er viktig å understreke at dette ikke handler om islam og den muslimske verden generelt, men om en marginal, radikal bevegelse.

Blodspors bevisføring virker troverdig og henger godt sammen, så langt jeg er i stand til å vurdere det, selv om den som ønsker å gå kildene etter sømmene har litt av en oppgave foran seg. Det understrektes samtidig at alle løse tråder ennå ikke er tilgjengelige.

Interessant lesning til tross: Det er ikke til å komme bort fra at dette er ei bok med et svært vestlig perspektiv, men den gir seg ikke ut for å være noe annet.

Kirsti Bergh

HARELABBDIAGNOSER OG AUTORITÆR RETORIKK

👉👈 BOK

**Roy Andersson
Vår tids redsel for alvor
Spartacus forlag
Oversatt av Erik Ringen**

Roy Andersson er nok mest kjent hertillands for filmen *Sanger fra annen etasje*. Den ga ham en tilnærmet gudestatus i deler av kulturlivet. Andersson er en aktiv samfunnsdebattant og en av drivkreftene bak boken *Frys*, som ble en suksess også i Norge.

I *Vår tids redsel for alvor* bruker Andersson sin regissørgjerning som utgangspunkt for å ta temperaturen på dagens kulturelle og moralske klima. Han skriver om hvordan bilder kan påvirke oss og om hvilke bilder som har påvirket ham.

Han skriver om vitenskap og kunst og om vitenskapsmenns og kunstners ansvar.

Å kalle Andersson en samfunnsrefser ville være en underdrivelse. Han tegner et bilde av et samfunn der antiintellektualisme og autoritære trekk råder, der alt måles i penger og kulturen styres etter minste felles multiplums lov. Som ensom motvekt mot forjævlingseringa står Roy Andersson.

Andersson posisjonerer seg hele tiden slik at det å være uenig med ham blir å være på ondskapens side. I Anderssons verden kan ting nemlig bare tolkes på én måte – Anderssons. Til og med tittelen er autoritær: Hvis du kritiserer *Vår tids redsel for alvor*, er du liksom en av de som er redde for Alvoret. Og det vil du jo ikke være?

At noen kunne få for seg å

stoppe en treårig utdeling til skoleelever av hans bok *Frys*, kan ikke være tegn på noe annet enn at "makthaverne i Sverige ser ut til å mene at det er unødvendig og ekkelt å sitte med kunnskaper i filosofi," for å si det med skribenten selv (riktignok et annet sted i boken). At svensk TV viste voldsfylte filmer som *Dødelig våpen* og *Ondskapens hotell* på selveste nyttårsaftan, er for Andersson et signal om at nyttårsaftanens budskap om nytt håp er "foreldet og betydningsløs". (Selv vil jeg heller tro at det var et forsøk på å holde ungdommen foran TV-skjermen – og unna bråk.)

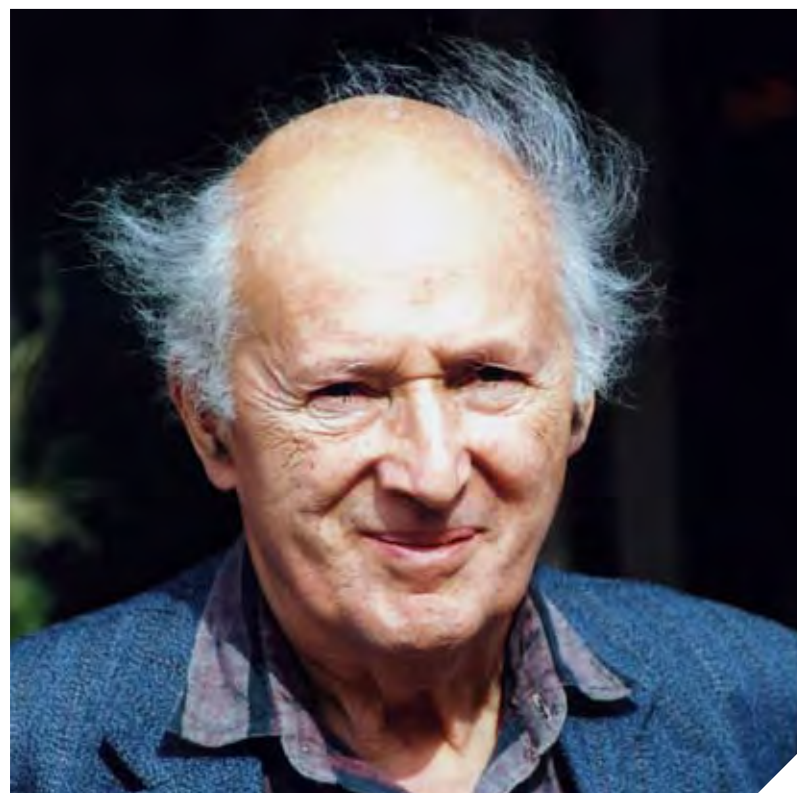
Til tider virker han nærmest paranoid. Andersson gir seg da også den klassiske konspirasjonstenkningen i vold når en lengre passus forteller oss at HIV er resultatet av forskning innen biologisk krigføring.

Vår tids redsel for alvor er som et langt dokumentarprogram med et seriøsitetsnivå som minner om de kommersielle kanalene på sitt verste. Boken har til og med reklamepauser for Anderssons egne prosjekter. Andersson kryssklipper fra personlige opplevelser og anekdoter til filosofer og andre sannhetsvitner. I den grad mennesker som er uenige med ham får slippe til, er det for å vise hvor dumme eller slemme (eller enda verre) de er.

Med sine harelabbsdiagnoser, sin autoritære retorikk, sine magiske forenklinger og konspirasjonsteorier minner Andersson meg påfallende om den typen folkeforførere han har brukt stor deler av boken på å advare meg mot. Det er mennesker som ham som bekymrer meg.

Didrik Sødertind

I fjor fikk Georg Klein den svenske humanistprisen. Og i år er hans bok *Ravnens blikk ute på Humanist forlag*. Men Klein ser ikke lyst på tingene av den grunn.

Georg Klein er ikke først og fremst forfatter. Han er kreftforsker ved Karolinska Institutet i Stockholm. Men Klein, som opprinnelig er ungarsk jøde, har allikevel gitt ut syv essaysamlinger. Den nest siste, *Ravnens blikk*, er nå ute på Humanist forlag. Forfatter ble Klein nærmest ved en tilfældighet.

Jeg vekslte noen ord med et medlem av Bonnier-familien på en tilstelning. Noen dager senere fikk jeg en henvendelse fra Bonnier Förlag om jeg ikke kunne skrive en bok for dem.

Om hva da? spurte jeg. Om hva som helst, fikk jeg til svar.

Det tok femten år, men så kom boken om Kleins liv fram til han var 22, om å være jøde i mellomkrigstidens Ungarn og om flukten fra nazistene. Og siden er bøkene kommet.

Jeg skriver essays når jeg egentlig burde skrevet søknader om forskningsmidler. Det er det aller kjedeligste jeg vet.

Ravnens i tittelen er den depresjon Klein mener har lammet vår kultur innenfra.

Se på hva som er skjedd med klassisk musikk. Den pleide å være et språk, et språk som kommuniserte med mennesker og som krysset landegrensene. Men dagens komponister komponerer for kritikkerne, ikke

for publikum. Målet er å være original, ikke å kommunisere noe, hvilket de da heller ikke gjør. I mine øyne er det intet mindre enn et forræderi.

Også i vårt forhold til vitenskap ser han denne depresjonen bre om seg:

Vi er blitt lammet av postmodernismen, vi tør ikke lenger holde noe for sant. Jeg har sans for et sitat fra den svenske filosofen og humanisten Ingemar Hedenius, som sier at

– Vi er blitt lammet av postmodernismen, vi tør ikke lenger holde noe for sant.

når noe er sikkert, så skal man ha en like dogmatisk holdning til denne sikkerheten som man skal være udogmatisk til det usikre. I dag derimot, er vi udogmatiske til alt. For meg er dette middelmådigheitskarakteristikk. Denne middelmådigheiten ser Klein overalt i sitt adopterte hjemland.

Svensker vil ha enkle, ferdigtygde svar. De vil vite hva som er *den* korrekte oppfatning. De er redde for å tenke selv. Klein mener skolen har sviktet.

Den Svenske skolen er i krise. Alle krav er fjernet. Man har tatt utgangspunkt at alle mennesker har de samme forutsetninger – eller man later i det minste som om man gjør det. Dermed har man særlig sviktet de flinkeste elevene, som ikke blir

VÅR KULTUR ER LAMMET INNENFRA

→ En samtale med Georg Klein

→ Tekst: Arnfinn Pettersen
→ Foto: Kirsti Bergh

stimulert og utfordret. Og uten stimulans og utfordring blir livet meningsløst.

Klein er opptatt av det psykologiske fenomenet "flow" – den psykologiske tilstand man kommer i når man gjør noe man anser som meningsfullt og ens ferdigheter settes på prøve.

Det er en tilstand av dyp konsentrasjon og glede. For meg er den selve målet med tilværelsen. Det er tre slags mennesker som har problemer med å komme i flow: De som har vanskelig for å konsentrere seg, de selvbevisste – de som hele tiden våker over sine egne handlinger og er opptatt av hvordan de oppfattes – og de selvopptatte. Alle tre er dessverre framtrekkende trekk ved vår kultur i dag.

Klein trekker fram en amerikansk undersøkelse som studerte mennesker fra ulike samfunnsgrupper og når de var mest fornøyd med seg selv og selv oppgav å ha det best. Undersøkelsen viste at samtlige hadde det best når de arbeidet. Ikke desto mindre mente de selv at det de ønsket seg var mer fritid.

– I dag er vi udogmatiske til alt. For meg er dette middelmådigheitskarakteristikk.

Dette er et stort paradoks i vår kultur. Vi lytter ikke til våre indre signaler, at det er gjennom å utrette noe vi blir lykkelige, men til den kulturelle

stereotypen som sier at vi alle helst vil ha fritid. Klein hadde en religiøs periode i tenårene, men den var heller kort.

Den varte i en fjorten dagers tid. Jeg dro på en fjelltur med en kamerat og i løpet av den forsøkte jeg å overbevise ham om religionens sannhet. Og jeg lyktes! Min venn ble religiøs. Jeg derimot innså at for meg var dette bare argumenter. Det var ikke noe jeg faktisk trodde på. Jeg fant at jeg ikke trengte legender for å løfte min sjel. For meg har litteraturen fylt denne rollen.

Klein omtaler møtet med Peer Gynt i 14-årsalderen som en av sine tidligste store opplevelser og beskriver den glødende interessen for litteratur blant sine medstudenter. Samtidig er Klein opptatt av at religiøs litteratur kan ha noe å si ateister.

Allt i tenårene elsket jeg Dante, men på tross av, ikke på grunn av, hans teologi. Den er avskyelig. Han plasserer Vergil, sin helt, i Helvete, uten annen grunn enn at han levde før Kristus og derfor ikke kunne være kristen. Men metaforene, billedspråket, er tidløst, det snakker til oss her og nå.

Ateisten Klein, som med jevne mellomrom besøker Israel, er seg bevisst sin jødiske bakgrunn. Jeg ble en gang spurt om jeg er en kristen eller en jødisk ateist.

Hva består forskjellen i? spurte jeg.

En kristen ateist tror ikke at Gud finnes. En jødisk tror at Gud ikke finnes, lød svaret. Jeg er nok en jødisk ateist.

NORSK ABORTDEBATT OG SYNET PÅ GENETISK FORSKNING.

Når "respekt for liv" nesten blir ensbetydende med respekt for det ufødte liv, er det vanskelig å se noen annen logisk forklaring enn at en underliggende agenda er å forandre abortloven, skriver professor dr. med. Kåre Berg i denne kronikken.

I det norske samfunn gjør det seg gjeldende strømninger med hensyn på holdninger til genetisk forskningsfremgang og medisinsk bruk av bioteknologi som er mer restriktive enn i de fleste andre land. Dette til tross for at vi har en svært beskjeden aktivitet i bioteknologi, har gått varsomt fram når det gjelder undersøkelser som genetisk fosterdiagnostikk og aldri har opplevd episoder som tilsier at vi har behov for strengere lover og regelverk enn andre land har. Også når det gjelder kvinners adgang til å få utført svangerskapsavbrudd har vi svært restriktive holdninger i Norge.

I 1968 ble genetisk fosterdiagnostikk utført for første gang i verden, og i 1971 fikk vi en sped begynnelse i vårt land. Fram til denne tiden hadde den medisinske genetiker intet annet å tilby en engstelig gravid enn risikovurdering basert på de biologiske arvelover og empirisk forskning. Mangt et par som hadde høy risiko for å få et alvorlig sykt barn valgte svangerskapsavbrudd eller å avstå fra å få barn på grunnlag av slik statistisk vurdering. Høy arverisiko var en løvfestet indikasjon for svangerskapsavbrudd som var akseptert i alle kretser, også kirkenære. Med den nye mulighet for fosterdiagnostikk kunne en med ett gå inn i et foreliggende svangerskap og finne ut om fosteret var sykt eller friskt. Det varslet slutt på en situasjon med stor engstelse gjennom svangerskapet og der også friske fostre ble abortert (en uunnagelig konsekvens når avgjørelse ble truffet alene ut fra statistiske beregninger). Derfor ble den nye teknologien hilst velkommen som en stor landevinning i mange familier og i fagmiljøer såvel som i legmannsorganisasjoner. Mange par som allerede hadde fått syke barn gledet seg over den nye muligheten til å få friske barn. Dette til tross for at diagnostikken ville føre til at noen svangerskap (men trolig færre enn tidligere) ville bli avbrutt. Antallet avbrudd ville jo bli forsvinnende i forhold til det samlede antall svangerskapsavbrudd i Norge.

Den 6. desember 1974 holdt

jeg foredrag i Det Norske Videnskaps-Akademi med tittel: "Bekjempelse av arvelige sykdommer – tekniske muligheter og etiske problemer". Såvidt jeg vet var dette det første offentlige foredrag om etik og fosterdiagnostikk i Norge. Dette var årets siste fellesmøte (julemøtet) mellom akademiets to klasser og det ble ledet av to av tidens største navn i norsk forskning, Sigvald Refsum og Paulus Svendsen. I den prestisjetunge forsamlingen fantes topper innen etik, filosofi, teologi, medisin, biologi, juss, historie

Avvikene fra logisk og konsekvent tenkning kan tyde på et bevisst arbeid for å få abortdebatten i gang igjen, via fosterdiagnostikken.

og samfunnsvitenskap. Det var hele 72 akademimedlemmer til stede og mange ikke-medlemmer. Jeg hadde med entusiasme tatt imot invitasjonen til å holde foredrag, fordi jeg var sterkt interessert i hvordan akkurat denne kunnskapsrike og bredt sammensatte gruppen av samfunnets lederskikkelser ville se på såvel de bredre mulighetene for å få friske barn som på etikken ved å gjøre bruk av de nye mulighetene. Foredraget er trykket i *Årbok 1974 for Det Norske Videnskaps-Akademi* (sidene 91-97).

I debatten etter foredraget var alle talere positive til genetisk fosterdiagnostikk av alvorlige medfødte sykdommer og misdannelser, selv om undersøkelsen i et lite antall tilfeller (godt under 10 %) kunne føre til beslutning om svangerskapsavbrudd. Oppfatningen var at ved så alvorlige medfødte feil hos fosteret måtte kvinnen (fortsett) ha krav på svangerskapsavbrudd. Muligheten for at en ved hjelp av diagnostikken kunne unngå å avbryte svangerskap der fosteret i virkeligheten var friskt, ble vektlagt. I dagene etter møtet hadde jeg en gjennomgang av problemkomplekset med sentrale, kirkenære personer som ikke hadde vært til stede. Konklusjonen var den samme: full støtte til genetisk fosterdiagnostikk av alvorlige, medfødte feil. I de følgende år bekreftet utallige innlegg og debatter i fagmiljøer, legmannsorganisasjoner,

politiske miljøer og media at denne holdningen hadde svært bred støtte i folket.

I begynnelsen ble genetisk fosterdiagnostikk i Norge utført i minimalt omfang, av personer med helt andre primære oppgaver. Det ble klart at det måtte bygges opp et offentlig apparat for diagnostikken for å oppnå en rettfærdig tilgjengelighet. Den positive holdningen i samfunnet kom også til uttrykk da fosterdiagnostikk for første gang ble debattert i Stortinget i 1981, med sikte på å etablere et nasjonalt tilbud. Hele 91 stortingsrepresentanter stemte for etablering av et tilbud mens 19 fra Kristelig Folkeparti var avventende og reserverte seg. Reservasjonen var imidlertid ikke sterkere enn at stortingsrepresentant Bondevik uttalte at genetisk fosterdiagnostikk kunne være et gode og presiserte at hans parti ikke hadde tatt endelig standpunkt, men ønsket å gjennomgå etiske sider ved diagnostikken.

I 1970-årene opplevde vi to dyptgripende verddebatter: EU-debatten og abortdebatten. Den første dreide seg om retten til nasjonalt selvstyre. Mange var bekymret over muligheten for urimelig stor innflytelse hos såvel overnasjonale, offentlige organer som multinasjonale konserner, herunder farmasøytisk industri. Det er ikke utenkelig at holdninger som det den gang ble satt ord på, den dag i dag bidrar til skepsis mot internasjonal bioteknologisk industri.

I offentlige dokumenter der innstramninger lanseres er det et fremtredende trekk at det ufødte liv prioriteres høyere enn hensynet til dødssyke mennesker og til kvinner og familier som er i en overmåte vanskelig livssituasjon.

Motstanderne av en oppmyking av abortlovgivningen ble på 1970-tallet anført av relativt konservative (fundamentalistiske) kristne ledere. Disse tapte abortdebatten da ny lov om svangerskapsavbrudd, med selvbestemt abort for kvinnen i svangerskapets første trimester

som det viktigste nye innslaget, ble vedtatt i 1975, med mindre justeringer i 1978. Også abortlov-motstanderne hadde hatt et intenst engasjement og hadde kjempet av all kraft for å hindre at den nye, liberale loven ble vedtatt. Nederlaget må ha vært tungt å bære, og det er forståelig at mange var negative til å la abortdebatten avgå ved døden som følge av stortingsvedtakene.

Fra begynnelsen av 1980-tallet skjedde det stadig hyppigere i den offentlige debatt at fosterdiagnostikk og abortproblematikk ble knyttet sammen, til tross for at slik diagnostikk på den tiden var blitt utført ved høyst 20 av omlag 15 000 årlige svangerskapsavbrudd i Norge. I de følgende årene skjerpet tonen seg og kom til å ligne utfallene under abortdebatten. De medisinske genetikere ble beskyldt for å "tukle med skaperverket". En så bort fra at dette hadde leger alltid måttet gjøre når feil (sykdom) inntreffer. Det kom aldri nevneverdige innvendinger mot at svangerskap ble avbrutt når den gravide fikk sykdommer "røde hunder" (som skader fosteret). Disse avvikene fra logisk og konsekvent tenkning kan tyde på at det foregikk et bevisst arbeid for å få abortdebatten i gang igjen, via fosterdiagnostikken. Nye uttrykk ble lansert. Å "velge" som til da hadde vært nesten ensbetydende med å "foretrekke" ble nå brukt negativt om "å velge bort", et uttrykk som var støtende for hardt prøvede kvinner og par.

Primo mars 2003 var det med få dagers mellomrom mot debattinnlegg i Aftenposten, der forfatterne ønsket å være anonyme. Det ene var fra en person hvis far hadde drept sin ektefelle. Det annet fra en person som hadde en bror med Downs syndrom og som derfor selv ikke ville våge å få barn uten forutgående fosterdiagnostikk og ultralydundersøkelse. På et begrenset antall år hadde det skjedd en utvikling, fra bred aksept av den nye muligheten til å få friske barn, til diskriminering av kvinner som ville benytte seg av denne muligheten og til et ønske om å usynliggjøre seg hos kvinnene selv.

De tradisjonelle motstanderne av abortloven fikk utover i 1980-årene støtte fra nye grupperinger som ikke var bibelske i sin argumentasjon, men snakket om "tukling med naturen" (også disse uten å bry seg med at leger har måttet gjøre det i alle år, ved sykdom) og spådde

→ →

DEBATT

Livssyn

”DETTE ER HUMANISME”?

I Fri Tanke nr 2/2003 er det på side 2 en liten tekststrute med rubrikk som ovenfor. Spørsmålsteget er imidlertid min tilføyelse. Omtalen av humanisme begynner med at ”En humanistisk etikk tar utgangspunkt i individets rettigheter”. Det får meg til å tenke på den egosentriske ”selvrealisering” som er så populær i disse dager. Da liker jeg begynnelsen av Odd Grythes siterte definisjon mye bedre: ”... om hvordan man kan være et anstendig menneske uten å tro på en gud.” Å være et anstendig menneske er ikke å kreve rettigheter men å oppføre seg anstendig i forhold til andre mennesker, og det handler mer om plikter enn om rettigheter. Altså å stille krav til seg selv, basert på en menneskeverdig etikk.

Jeg er ateist og motstander av all overtro, inklusive religion, men humanismens primære mål må ikke bli å bekjempe religion, som faktisk står for mye god etikk. Når religionen gradvis svekkes blir også denne gode delen av den religiøse etikken svekket, og det er et problem som vi må ta avtortig. Humanismens primære utfordring er derfor å vise i ord og handling at det finnes en humanistisk etikk som har en egen verdi. Deler av denne etikken kan godt komme fra religioner. God etikk er god uansett hvor den kommer fra, og det er mange anstendige mennesker som har en religiøs forankring.

Jeg mener altså at vi skal snakke mer om våre plikter overfor andre mennesker enn om våre

rettigheter og mer om hvilken etikk vi står for enn om den religion som vi ikke bekjenner oss til.

Jeg ville heller si: ”En humanistisk etikk tar utgangspunkt i respekt for våre medmennesker og deres rettigheter.” Det fører ikke til gale assosiasjoner.

Det sies videre at ”Dens verdensbilde tar utgangspunkt i rasjonelle, vitenskapelige metoder”. Jeg er tilhenger av vitenskapelig og kritisk tenkning, men er det noe som mangler her? La oss erkjenne at det i dag ikke finnes noen vitenskapelig metode som lager etikk. De sosiale vitenskaper har ennå ikke frambragt noen Copernicus eller Newton, og det ser ut til være langt frem til deres Einstein, selv om Comte og Freud med flere har gjort visse fremskritt. Inntil videre må etikk basere seg på ydmyke og kritiske vurderinger med bakgrunn i våre observasjoner og våre følelser. Menneskets hjerne er et så pass komplisert organ at det er begrensninger for hvordan vitenskapelige metoder i dag kan predikere menneskers reaksjoner og oppførsel på samme måte som man kan beregne hvor planetene vil befinne seg på et visst tidspunkt i fremtiden.

Jeg støtter altså fullt ut at vi skal bruke vitenskapelige metoder for alt de er verd. Men vi må ikke forledes til å tro at disse i dag er i stand til å lage noen etikk for oss.

Nils Nordenstrøm

Hvordan praktiserer du livssynet ditt?

Human-Etisk Forbund
Buskerud Vestfold Telemark

Regionalt seminar 8.-9. november 2003
Norlandia Grand Ocean Hotell – Horten

tema:
-sannheten-

Erik Tunstad: «Hvordan kan jeg vite at jeg vet det jeg vet?»

Liv Gulbrandsen: «Hvordan oppfattes sannhet i ulike kulturer?»

Tore Frost: «Sannheten i et filosofisk perspektiv»

Vi tar forbehold om noen endringer.

Priser:

- kr 750,- for medlemmer fra arrangørfylkene,
- kr. 1.000,- for alle andre.
- tillegg for enkeltrum: kr. 150,-
- hotellet gir også rimelig tilbud på overnatting fredag til lørdag.

Påmeldingfrist: 15. september 2003.

Påmelding sendes til: Human-Etisk Forbund, Telemark fylkeslag, Holbergs gt 5, 3722 Skien. Tlf. 35 53 13 38. main@human.no
Påmeldingene registreres fortløpende. Det pleier å være rift om plassene. Program og annen informasjon sendes ut 2 uker før seminaret. Betalingsfrist 5. oktober.

Navn: .....

Adresse: .....

Postnr.: ..... Poststed: .....

Tlf dagtid: ..... Tlf kveldstid: .....

Ønsker dobbeltrum: , enkeltrum , røykerom , rom fredag-lørdag

Jeg ønsker å dele rom med: .....

KRONIKK

→ →

at fosterdiagnostikken ville redusere menneskeverdet til funksjonshemmede (etter 30 år med fosterdiagnostikk er det ingen tegn til at de som hevdet dette hadde rett). De nye motstanderne bekymret seg generelt over ny utvikling innen bioteknologi, kommersialisering av forskning, og makt hos multinasjonal bioteknologisk og farmasøytisk industri. Disse grupperingene og de tradisjonelle abortmotstanderne, som hadde svært forskjellig utgangspunkt, fant styrke hos hverandre og identifiserte etter hvert en rekke, temmelig forskjellige, områder innen medisin og biologi som ”angrepsmål”, herunder fosterdiagnostikk, genetisk

undersøkelse av fødte mennesker, preimplantasjonsdiagnostikk, assistert befruktning, ultralyd-diagnostikk i svangerskapet, forskning på overskytende egg (som ellers blir kastet), forskning på stamceller fra fostre som i alle fall er abortert, alle former for kloning, biologisk modifisering hos enkelte dyrearter for å skaffe organer og vev til transplantasjon hos mennesker som har dødelige sykdommer, genterapi, screeningundersøkelser for å oppdage og behandle ennå uoppdaget sykdom og oppsøkende medisinsk virksomhet i slekter der det forekommer alvorlig sykdom som det finnes livreddende behandling for.

Det kan vanskelig tenkes ett bestemt livssyn eller én bestemt politisk holdning som tilsier at en bekjemper alle de nevnte aktivitetene uten hensyn til behovene til mennesker i slekter med alvorlige, arvelige sykdommer eller til pasienter med håpløse sykdommer. Ved å se bort fra fakta i medisin og biologi og presentere alle disse områdene som en samlet ”pakke” kan det skapes inntrykk av at en stor del av befolkningen ønsker omfattende forbud. Den politiske styrken til den heterogene meningskoalisjonen er nå så stor at det kan være grobunn for å gjøre norsk praksis på de fleste av disse områdene enda mer restriktiv enn hittil. I offentlige

dokumenter der innstramninger lanseres er det et fremtredende trekk at det ufødte liv prioriteres høyere enn hensynet til dødssyke mennesker og til kvinner og familier som er i en overmåte vanskelig livssituasjon. Når ”respekt for liv” blir nesten ensbetydende med respekt for det ufødte liv, er det vanskelig å se noen annen logisk forklaring enn at en underliggende agenda er å forandre abortloven. De beslutninger som skal tas kan få konsekvenser for mange menneskers helse og velferd. Det stiller særlige krav til klar analyse og ærlighet i debattene om de mange ulike temaene som ofte behandles i ett og samme dokument.

DEBATT

Krig og humanisme:

DEN GODE KRIG?

Svensken Staffan Gunnarson, som skal være en kjent humanist, får i en helsides kronikk i Fri tanke nr. 2 i år fremme påstanden om at en angrepskrig ikke alltid bør utelukkes som en politisk løsning. Under tittelen ”Krig for fredens skyld – En humanistisk utfordring”, mener han at vi kanskje må velge mellom Saddams Husseins styre og Bush’ angrepskrig. Han viser til at det rundt 1950 på visse hold ble diskutert en mulig atomkrig mot Sovjet for å hindre at Stalin kunne utvikle atomvåpen og true hele verden. Nå sitter vi med fasitsvaret: Alternativet til dette globale ragnarok ble Gorbatsjovs fredelige demontering av Sovjet. Denne lærdommen bør huskes hver gang varme hoder trenger avkjøling.

Gunnarson og andre har i det siste flere ganger kommet tilbake til 1930-åras München-politikk, altså ettergivenheten overfor Hitler. Mange av de som trekker fram dette, tilhører den samme politiske side som den gang faktisk ikke var helt uenige i mye av Hitlers politikk. Å se hvordan Hitler knekket tysk arbeiderbevegelse og gav alburom for de tyske storkapitalister, med våpenfabrikanten Krupp i spissen, møtte ikke bare negative reaksjoner hos alle, som f.eks. hos storborgerskapet i England og Frankrike. Kanskje den mannen kunne brukes mot hovedfienden: Sovjet?

Gunnarson kommer vel fram til sitt poeng når han skriver om Bush som vil fjerne Saddam med en angrepskrig: ”Til slutt bør vi alle likevel spørre oss selv om dette er et tilbud vi har råd til å avstå fra”. Det er mange slags *tilbud* i våre moderne samfunn. De fleste kan vi ta imot hvis de ikke koster oss for mye. Her er det spørsmål om hva det vil koste sivilbefolkningen i Irak. Nå i ettertid vet vi litt mer om det. Gunnarson ser seg rundt i

verden i fortid og nåtid og oppdager mange forbrytere. Hvorfor grep ikke politiet inn? Jo, fordi verdenspolitiet var for svakt og viljeløst. Men nå har han fått et godt politi USA. Her er det ingen motforestillinger: - Ingen diktatorer som USA har støttet. - Ingen Vietnam-krig med bruk av kjemiske våpen. - Ikke noe politi med politiske egeninteresser eller tanker på store gevinster for sin olje- og

våpenindustri.

Hvordan kan en mann som kaller seg humanist ha en slik holdning til krig og fred? Hele kronikken er preget av en kald strategisk geopolitisk vurdering.

Hvis enkeltmennesket til de grader kan settes i skyggen som det later til at Gunnarson gjør, må noen hver av oss tenke gjennom på nytt om vi virkelig er humanister.

Tor Rogne

Krig og humanisme:

IKKE I MITT NAVN

I januar, mens det ennå var usikkert om USA ville få FNs støtte til krigen, sluttet HEF seg til organisasjonen: Fredsinitiativet - ingen krig mot Irak. Fredsinitiativet var mot norsk støtte til krigen uansett om FN støttet krigen eller ikke.

De holdningene nordmenn hadde til spørsmålet om Norges befattning med den kommende krigen kunne grupperes slik: - Jeg er imot at Norge skal støtte krigen selv om FN er for. - Jeg vil at Norge skal følge det FN bestemmer.

- Jeg er for at Norge skal støtte krigen selv om FN er imot. Ingen av punktene over er mer riktig enn et annet sett

ut fra et humanistisk ståsted. De forskjellige holdningene kunne forsvares med gode argumenter om verdighet, menneskerettigheter osv. uten å trekke inn overnaturlige greier. Med andre ord: Det gis ikke noe humanistisk fasitsvar. Mer generelt: Humanismen skal ikke gi oss noe fasitsvar på vanskelige spørsmål – det er religioner som forsyner folk med slikt. Humanismen skal hjelpe oss til å tenke rasjonelt med et bevisst forhold til en etikk som bygger på gjensidighetsprinsippet. Og på den bakgrunn skal vi, hver for oss, trekke våre egne konklusjoner i vanskelige saker. Ved å slutte seg til

Fredsinitiativet trekker HEF hele medlemsmassen inn til fordel for det første standpunktet over. En slik mangel på respekt for medlemmenes forskjellige meninger er uverdigg og ødeleggende for HEF. Enda verre er det at dette gjøres i humanismens navn – på den måten skaper HEF uklarhet om hva humanisme egentlig dreier seg om.

Undertegnede har som privatperson støttet Fredsinitiativet, men har stor sympati med alle som ufrivillig har støttet en aksjon som ironisk nok har hovedparolen: Ikke i mitt navn!

Thorleif Owren

sommerleir

Frister en sommeruke i naturskjønne omgivelser med bading, skogsturer, fiske og leirbål? Lyst til å treffe nye mennesker? Oppleve noe meningsfylt i samvær med andre?

Bli med på **sommerleir på Tromøya utenfor Arendal** 6.-12. juli 2003

Deltakerorganisasjoner er Nei til Atomvåpen, PRESS Redd Barna, Amnesty International, Norges Fredsråd, Human-Etisk Forbund. Alle organisasjonene bidrar til et allsidig program med tema som fred, miljø og menneskerettigheter – men også kulturelle innslag og mye moro.

For mer informasjon og påmelding kontakt

Nei til Atomvåpen

☎: 22 05 00 00

@: nei.til.atomvapen@online.no

NORGE RUNDT

TOLERANSEPRIS: KONFIRMANTENE JUBLET FOR JESPERSEN

Otto Jespersen var en populær vinner av årets Borgerlig konfirmanter toleransepris under kulturshowet på Grotta i Hamar. Selv smilte han sjenert og takket via videoskjerm.

– Jaaaaa, Otto!! brøler publikum og klapper ekstatisk da Ann Iren Dælin, Camilla Vardeby Iversen og Ingrid Lørvigsen annonserer vinneren. Ottos meritter går i revy over lerretet, før hovedpersonen dukker opp "live" i bildet utenfor sitt hjem i Oslo.

En og en halv time forut for dette er showets fem ankermenn og -kvinner samlet på Human-Etisk Forbunds hamarkontor et steinkast unna. Alle bedyrer at det ikke er noen nerver å snakke om, mens egenproduserte manuskripter pugges på harde livet. Erik Persheim og Øyvind Torp er konferansierer og finpusser på formuleringene, mens de tre jentene skal annonsere prisvinneren. Det er også de som har vært i Oslo og overrakt prisen, med et diplom som Ingrid har laget.

– *Hvorfor gikk prisen til OJ?*
– Han har markert seg som... Altså, han har brukt humor og ironi for å bekjempe fordommer, intoleranse og trangsynthet, leser Ingrid fra begrunnelsen de har skrevet. – Og da sikter vi ikke til Torsdagsklubben! tilføyer Camilla bestemt.

250 konfirmanter i Hamar og omegn ble på første kursdag utfordret til å komme opp med kandidater til Borgerlige konfirmanter toleransepris. Kandidatene ble diskutert og begrunnet og hver gruppe måtte bli enig om hvem de syntes var den beste kandidaten. I løpet av kurset er så antallet kuttet ned til 16 begrunnede kandidater som konfirmanter kunne

stemme over. Resultatet ble rapperne Gatas Parlament på tredjeplass, komikeren Robert Stoltenberg på andreplass og komikeren Otto Jespersen som vinner.

Det går fint på scenen, både for guttene og jentene. Kulturshowet har både en liten danseforestilling, musikkinnslag og appell fra SOS Rasisme – før prisutdeling og deretter konsert med Gatas Parlament. Ikke noe problem for Erik og Øyvind å annonsere, og jentene utroper riktig vinner.

Fra salen overværer Hamar-konfirmanter, vennene deres og konfirmanter fra distriktet rundt at en sjenert, men glad Otto Jespersen takker for pris og blomster.

– Jeg har fått skuffende få priser, svarer han på spørsmål. – Ikke nobelprisen eller noe. Men jeg har fått en pris fra Antirasistisk Senter. Den var bare sååå liten, sier han og viser med hendene. – Denne er mye finere.

– Synes du at du fortjener prisen? spør jentene.

– Jeg burde kanskje være beskjeden og si at det er altfor mye. Jeg visste ærlig talt ikke om prisen før jeg fikk den, men det var hyggelig! Prosjektet mitt har jo vært å tulle med fordommer og harselere med den norske folkesjela.

ÅLESUND: 25 ÅR MED DUGNAD, TRUSLER OG SEREMONIER

Humanetikere i Ålesund kunne feire jubileum i mai. Da var det 25 år siden Human-Etisk Forbunds grunnlegger, Kristian Horn, ble invitert for å holde foredrag i byen nord på det mørke vestland. Det var Astrid Thea Ulvestad og Steinar Nilsen som tok initiativet. Nilsen forteller at de var usikre på om noen andre ville være interessert, men det møtte opp hele 37 stykker og HEF var i gang.

– Vi pionerene jobbet entusiastisk og bra, men motstanden mot oss var massiv, forteller Nilsen. – Kommunen avsto systematisk å overføre kirkeskattdelen til HEF inntil det ble lovpålagt. I radio- og avisdebatter var kritikken knallhard mot oss fordi vi fristet andre til å melde seg ut av Statskirken og inn i HEF.

Humanetikene mottok både telefontrusler og anonyme brev, særlig etter at stifterne hadde deltatt i et fjernsynsprogram med Haagen Ringnes.

I dag er holdningen endret. Fra å ha én borgerlig konfirmanter i 1980 til 98 ungdommer i 2003,

med godt over 1700 gjester til stede på seremoniene. – Det er tydelig at befolkningen i dag setter pris på at det finnes en organisasjon som stiller opp med alternative seremonier både til konfirmasjon, gravferd, navnefest og vigsel, sier Nilsen. Begge de to initiativtakerne er fremdeles aktive etter 25 år. Nilsen som president i European Humanist Federation og Ulvestad som leder i Ålesund lokallag.

KONFIRMASJONS-REKORD – IGJEN!

Nærmere 900 flere ungdommer enn i fjor har i år valgt Borgerlig konfirmasjon. 16,7 prosent av årskullet, 9800 ungdommer er i mai måned blitt feiret under høytidelige seremonier over hele landet.

De største prosentvise økningene er i Vest-Agder, Finnmark og Østfold, mens Akershus og Oslo har de største tallmessige andelene konfirmanter. Hver fjerde 15-åring i Akershus velger nå Borgerlig konfirmasjon. Oslo, Buskerud, Hedmark og Sør-Trøndelag når nesten opp, men helt på topp ligger Vestfold, hvor 23 prosent av ungdommene er borgerlige konfirmanter.

:: SOMMERTREFF FOR UNGDOM ::

Er du i alderen 15 – 22 år?
Liker du å bli kjent med nye folk?
Kunne du tenke deg å kombinere grilling og badeliv med samtaler om noen av livets store spørsmål?
Eller kanskje være med på teatersport og andre kreative aktiviteter?

Bli med på sommertreffet 2003.

Tid: 4. – 7. august 2003.

Hvem kan delta? Medlemmer i alderen 15 – 22 år. Folk bosatt i Oslo/Akershus har førsteprioritet, men treffet er åpent for alle medlemmer.

Sted: Follo Folkehøgskole i Vestby (Akershus). Skolen ligger i naturskjønne omgivelser. Se <http://www.follo.fhs.no/site/core/index.html> for mer informasjon.

Pris: 500 kroner, som dekker buss tur/retur Oslo, overnatting, mat og materiell. Det er mulig å søke om økonomisk støtte hos det fylkeslaget du søger til. Blant aktivitetene er: Teatersport (med en kjent skuespiller!), yoga (på en ikke-religiøs måte!), filosofiske samtaler, kritisk tenkning (en form for detektivarbeid!), spådomskunst (og hvorfor det alltid virker!), tryllekunstner/psykisk kirurgi og flammeståsing.

Det vil bli god anledning til ulike utendørsaktiviteter, samt bading og grilling. I programmet er det doge muligheter til å velge mellom ulike aktiviteter/verksteder og det vil bare dekke deler av dagen. Vi skal også ha god tid til bare å slappe av og nyte sommeren og hverandres selskap.

Innkvartering: Deltakerne vil overnatte på internater, stort sett to på hvert rom.

Arrangør: Human-Etisk Forbund, Oslo og Akershus fylkeslag.

Påmelding: 22 11 10 30 v/Kitty Larsgaard (larsgaard@human.no) eller Norunn Kosberg (kosberg@human.no). Eller ved å sende påmeldingsslipp til Human-Etisk Forbund, Oslo/Akershus fylkeslag, St. Olavsgt. 27, 0166 Oslo.

Jeg ønsker å delta på sommertreffet 4. – 7. august 2003

Navn: _____
Adresse: _____
Alder: _____
Underskrift: _____

HOVEDKONTOR:

St. Olavs gate 27
Postboks 6744 St. Olavs plass
0130 Oslo
Tlf. 22 11 10 10
Faks 22 11 02 40

Faks medlemsregister: 22 20 28 33
human@human.no / www.human.no
Hovedmedlem kr. 300,-
Studenter, pensjonister og husstandsmedlemmer kr. 50,-

Kt.nr: 0805 2351252
Generalsekretær: Lars Gule

Styreleder: Roar Johnsen (tlf. p: 22 62 44 32)
Nestleder: Jan Tambs-Lyche (tlf. p: 72 41 27 17)

HAR DU BARN UNDER 15 ÅR?

Overføring av offentlig støtte for medlemmers barn under 15 år

Human-Etisk Forbund har rett til offentlig tilskudd for medlemmers barn. Alle medlemmer med barn kan bidra til at forbundet får denne støtten. Du kan bidra ved å fylle ut skjemaet nedenfor og sende det til oss.

Jeg/vi ønsker at den offentlige støtten ("Kirkeskatten") som gjelder barn under 15 år skal tilfalle Human-Etisk Forbund. Barnet/barna er ikke medlem(mer) av Statskirken eller annen støtteberettiget livssynsorganisasjon.

Etternavn: .....Fornavn:.....
Fødselsdato: .....Postadresse: .....
Bostedskommune (ifl . folkeregisteret): .....

Etternavn: .....Fornavn:.....
Fødselsdato: .....Postadresse: .....
Bostedskommune (ifl . folkeregisteret): .....

Foreldre (evt.den som har foreldreretten):

Etternavn: .....Fornavn:.....
Fødselsdato: .....Postadresse: .....
Bostedskommune (ifl . folkeregisteret): .....

Etternavn: .....Fornavn:.....
Fødselsdato: .....Postadresse: .....
Bostedskommune (ifl . folkeregisteret): .....

Dersom du ikke allerede har sendt inn tilsvarende skjema, send det snarest til:
Human-Etisk Forbund, Pb. 6744 St Olavs plass, 0130 Oslo

Fril Tanke nr. 2/ 03

MELD DEG INN!

Over 63.000 er medlemmer av Human-Etisk Forbund. Nærmere en femtedel av den norske befolkningen hevder å stå nærmest det humanistiske livssyn.

Human-Etisk Forbund har 120 lokallag og 19 fylkeslag som tilbyr en rekke aktiviteter over hele landet. Tilbud og aktiviteter varierer fra temamøter og lokale aksjoner til feiring av vintersolhverv og midtsommerfest.

Human-Etisk Forbund tilbyr også seremonier med et humanistisk innhold:

- Borgerlig navnefest
- Borgerlig konfirmasjon
- Borgerlig bryllup/partnerskap
- Borgerlig gravferd

Human-Etisk Forbund trenger flere medlemmer slik at vi kan utvikle tilbud og aktiviteter videre. www.human.no

- Jeg ønsker nærmere opplysninger om Human-Etisk Forbund
 Jeg melder meg herved inn i Human-Etisk Forbund
 Jeg er ikke medlem av Statskirken eller annet trossamfunn
 Jeg ønsker skjema for utmelding av Statskirken

Navn: .....
Adresse: .....
Postnr./sted: .....
E-post: .....
Stilling/yrke: .....
Dato: ..... Fødselsdato: .....
Underskrift: .....

Fril Tanke 2/03 nr. reg. 53

Kan sendes ufrankert i Norge. Adressaten betaler porto.

Svarsending
Avtale nr.: 171 113/002

Human-Etisk Forbund
Pb. 6744 St. Olavs plass
0130 Oslo

FYLKESKONTORER:

• **Østfold fylkeslag**
brandshaug@human.no
Tlf. 69 31 71 65 Faks 69 31 18 94
(ma-to 9-15)

• **Akershus fylkeslag**
akershus@human.no
Tlf. 22 11 10 33 Faks 22 11 10 32
(ma-fre 9-16), (sommer 9-15)

• **Oslo fylkeslag**
oslo@human.no
Tlf. 22 11 10 30 Faks 22 11 10 32
(ma-fre 9-16), (sommer 9-15)

• **Hedmark fylkeslag**
hfhedma@online.no
Tlf. 62 53 05 22 Faks 62 53 30 68
(ma-to 10.30 - 15.30)

• **Oppland fylkeslag**
humopp@c2i.net
Tlf./faks 61 17 67 10
(ti og to 10-16)

• **Buskerud fylkeslag**
hefbusker@human.no
Tlf. 32 89 36 70 Faks 32 89 38 45
(ma 13-19, ti-to 10-15)

• **Vestfold fylkeslag**
vestfold@human.no
Tlf. 33 31 32 05 Faks 33 35 32 05
(ma-to 9-14)

• **Telemark fylkeslag**
hef-tele@netcom.no
Tlf. 35 53 13 38 Faks 35 53 13 21
(ti og to 9-14, ons 15-17)

• **Aust-Agder fylkeslag**
hefaustagder@human.no
Tlf. 37 00 10 06 Faks 37 02 86 40
(ti og to 9-15)

• **Vest-Agder fylkeslag**
lauritsen@human.no
Tlf. 38 02 33 94 Faks 38 02 77 89
(ti 13-16 ons. 10-15)

• **Rogaland fylkeslag**
humrog@online.no
Tlf. 51 52 47 70 Faks 51 52 47 11
(ma-to 10-15)

• **Hordaland fylkeslag**
sollen@human.no
Tlf. 55 21 41 90 Faks 55 21 41 94
(ma-to 10-14, ti 16-20)

• **Sogn og Fjordane fylkeslag**
humsogn@human.no
Tlf. 57 67 53 90 Faks 57 02 03 91
(ti 9-15)

• **Møre og Romsdal fylkeslag**
human-er@online.no
Tlf. 71 21 56 05 Faks 71 21 57 76
(ti, to, fre 9.30-15.30)

• **Sør-Trøndelag fylkeslag**
stavsoien@human.no
Tlf. 73 80 64 80 Faks 73 80 64 81
(ma-fre 8.30-16)

• **Nord-Trøndelag fylkeslag**
dahlum@human.no
Tlf. 74 08 88 40 Faks 74 08 88 41
(ma, ti, ons 9-13)

• **Nordland fylkeslag**
kristiansen@human.no
Tlf. 75 52 38 80 Faks 75 52 39 18
(ma og ti 9-15, on 9-17, to 16-20)

• **Troms fylkeslag**
hef.troms@tromso.online.no
Tlf. 77 65 58 19 Faks 77 65 51 56
(Ma 10-16 og ti 9-15.30)

• **Finnmark fylkeslag**
lyder@human.no
Tlf. 78 95 36 55 Faks 78 95 36 68
(ti-to 8.30-12.00)

